

**ANALIZA KONKURENTNOSTI POLJOPRIVREDNO PREHRAMBENIH PROIZVODA
U BiH**

autori:
Mirza MURATOVIĆ
Osman CRNICA

mentor:
Marijana BEDNAS

Sarajevo,
novembar, 2010

Sadržaj:

ANALIZA KONKURENTNOSTI POLJOPRIVREDNO PREHRAMBENIH PROIZVODA U BiH	0
1. KRETANJE GDP U BiH	3
2. ANALIZA POLJOPRIVREDE I PREHRAMBENE INDUSTRIJE U BiH.....	4
2.1 STRUKTURA POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE U BiH	4
2.2 STRUKTURA PREHRAMBENE INDUSTRIJE U BiH	7
3. ANALIZA MEĐUNARODNE RAZMJENE POLJOPRIVREDNIH I PREHRAMBENIH PROIZVODA U BiH.....	Error! Bookmark not defined.
3.1 STRUKTURA ROBNE RAZMJENE BiH POLJOPRIVREDNO–PREHRAMBENIM PROIZVODIMA	10
3.2 KVALITATIVNA ANALIZA KONKURENTNOSTI BiH POLJOPRIVREDE I PREHRAMBENE INDUSTRIJE U BiH.....	21
4. VETERINARSKA I FITOSANITARNA REGULATIVA U BiH.....	24
4.1 VETERINARSKA REGULATIVA U BiH	24
4.2 FITOSANITARNA REGULATIVA U BiH	25
4.3 SUBVENCije U POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENOM SEKTORU U BiH.....	27
4.4 DIREKTRA STRANA ULAGANJA U POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENOM SEKTORU U BiH	29
Preporuke.....	30
Literatura:.....	32

UVOD

Ogroman trgovinski deficit BiH u vanjskotrgovinskoj razmjeni roba sa EU i zemljama CEFTE je akutni problem sa kojim se susreće BiH ekonomija. Primjetno je također da veliki udio u stvaranju deficita ima kategorija poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda što je bio glavni motiv prilikom odabira teme ovog istraživačkog rada. Tokom izrade ove studije naš osnovni cilj je bio da na osnovu raspoloživih podataka analiziramo trenutno stanje, evidentiramo probleme sa kojima se susreće poljoprivredno prehrambeni sektor u BiH. Preciznije kakvo je stanje u ovom sektoru, kako se nosi sa pojačanom međunarodnom konkurencijom i koji su to faktori koji određuju konkurentnost poljoprivredno prehrambenog sektora u BiH.

U prvom poglavlju ukartko je opisano makroekonomsko okruženje kroz koje je prošla BiH od 1992 do 2009 sa naglaskom na kretanje BDP-a tokom ovog perioda. Polazna tačka analize konkurentnosti pojedine grupe proizvoda na međunarodnom tržištu je stanje u proizvodnoj bazi što su u ovom slučaju stanje u poljoprivrednoj proizvodnji i prehrambenoj industriji u BiH. Tako drugo poglavlje ovog rada na jedan analitički način prikazuje strukturu, osnovne karakteristike, probleme i izazove sa kojima se susreće BiH poljoprivrede i prehrambena industrija.

Nakon uvida u stanja u ovom sektoru pristupilo se detaljnoj analizi međunarodne razmjene poljoprivredno prehrambenih proizvoda u BiH. Na osnovu raspoloživih podatak detaljno je analizirana struktura uvoza i izvoza poljoprivredno prehrambenih proizvoda, struktura vanjskotrgovinskog deficita u ovoj kategoriji proizvoda po zemljama u periodu 2005-2009. godina. Nakon analize strukture izvršena je kvalitativna analiza konkurentnosti poljoprivredno prehrambenih proizvoda u BiH sa fokusom na cijene i količine uvoza odnosno izvoza.

U četvrtom poglavlju izvršen je pregled veterinarske i fitosanitarne regulative te usklađenost ovih propisa sa EU zakonodavstvom što je „sine qua non“ kako bi se poboljšala konkurentnost BiH poljoprivredno prehrambenih proizvoda na ovom tržištu. U nastavku ovog poglavlja na osnovu raspoloživih podataka analizirana su potsticaji i pregled direktnih stranih ulaganja u poljoprivredno-prehrambenom sektoru u BiH.

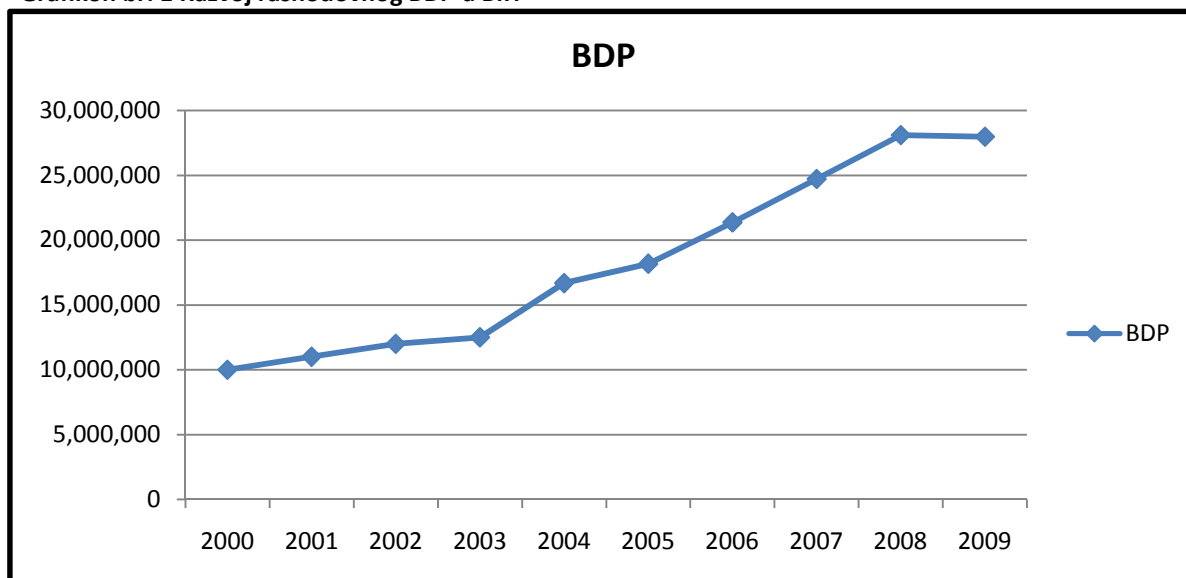
Nakon detaljne analize trenutnog stanja konkurentnosti u finalnom poglavlju ove studije prezentirane su glavne preporuke i smjernice za prevazilaženje problema sa kojima se susreće poljoprivreda i prehrambena industrija u BiH i poboljšanje konkurentnosti poljoprivredno prehrambenih proizvoda.

1. KRETANJE BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA U BiH

Bosna i Hercegovina je po mnogo čemu specifična balkanska zemlja. Ratna dešavanja u periodu 1992-1995., ustavno-pravno uređenje, usporeni reformski procesi i mnogi drugi faktori rezultirali su činjenicom da BiH dosta kasni u procesu tranzicije za ostalim državama Centralne i Jugoistočne Europe. Svi ovi problemi negativno su se odrazili na ekonomski oporavak u zemlji i njen priključak EU integrativnim procesima. Ekonomski oporavak BiH započeo je 1995. godine, olakšanje za makroekonomsku stabilizaciju donio je program pokrenut u 1994. godini, koji je obezbjedio znatnu međunarodnu pomoć. Inicijalni oporavak cijelokupne ekonomije bio je vrlo težak

U poslijeratnom razdoblju, BDP je u prosijeku rastao 5% na godišnjem nivou, dok je u zemlji kritična infrastruktura obnovljena. BDP-u 1998. godini bio je više od dva i pol puta BDP-a u 1995. godini. Stope rasta bile su skromnije od 2000. godine (u prosijeku 6%). Snažan ekonomski razvoj nastavljen je u 2005. godini. Stopa realnog rasta BDP iznosila je 5 do 6 posto (EPPU, 2006). Inflacija, unatoč višim cijenama nafte i uvođenje PDV-a, ostala je relativno niska. BDP je i nakon 2005. godine nastavio pozitivan trend rasta do 2009. godine kada je dosegao vrijednost od skoro 30 milijardi KM. Zbog posljedica ekonomske krize BDP Bosne i Hercegovine nije bilježio rast 2009. u odnosu na 2008. godinu. Rast BDP-a od 2000. do 2009. godine prikazan je u grafikonu broj 1.¹

Grafikon br. 1 Razvoj rashodovnog BDP-a BiH

Izvor: Agencija za statistiku BiH

¹ Agencija za statistiku BiH, „Tematski bilten-Nacionalni računi 2009“.

2. ANALIZA POLJOPRIVREDE I PREHRAMBENE INDUSTRIJE U BiH

2.1 STRUKTURA POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE U BiH

Sektor poljoprivrede u predratnom periodu bio je veoma značajna komponenta u ekonomskoj strukturi BiH. Tokom ratnih stradanja u poljoprivredno –prehrambenom sektoru načinjena je ogromna šteta koja je prema procjeni studije GTZ iznosila 4,5 milijardi \$², što je praktički odredilo startnu poziciju BiH poljoprivrede i dinamiku njenog razvoja u post-ratnom periodu. Sporo i nedovoljno prestrukturiranje, niska konkurentnost domaće proizvodnje, neusklađenost zakonodavstva i standarda sa EU, nefunkcionalan i nedovoljan institucionalni kapacitet, izostanak jedinstvene agrarne politike na državnom nivou doveli su BiH poljoprivredno-prehrambeni sektor u nezavidnu situaciju.

Prema zvaničnim statističkim podacima za 2009. godinu, poljoprivredna proizvodnja činila je 7,5% BDP-a u Bosni i Hercegovini.³ Posmatrano po entitetima udio poljoprivrede u BDP-u se bitno razlikuje i u 2009. godini u RS-u ovaj udio je iznosio oko 14%, dok je udio poljoprivrede u FBiH oko 5%. Razlozi za ove razlike je organizacijska strukutra BiH ekonomije, geografske karakteristike i tradicija bavljenja poljoprivredom u sjevernijim djelovima BiH. Udio poljoprivrede u BDP-u Bosne i Hercegovine ima trend opadanja sa 11 % 2000. godine na 7,5% u 2009. godini. Sličan trend smanjenja učešća poljoprivrede u BDP-u zabilježen je i na nivou entiteta. S tim da je pad u RS-u bio dosta izraženiji sa 20% u 2000. do 13,6% koliko je iznosio udio poljoprivrede na kraju 2009., dok je udio poljoprivrede u FBiH u istom vremenskom periodu smanjen sa 6,3% na 5,3%. Ovi pokazatelji su više posljedica oporavka i jačanja ostalih privrednih grana i njihovim većim doprinosima nego što je to rezultat slabljenja poljoprivrede. Prema podacima iz nacionalnih računa poljoprivredna proizvodnja u BiH od 2005 do 2009. imala je prosječnu godišnju stopu rasta proizvodnje od 6%. Poljoprivredna proizvodnja je također veoma značajan izvor zapošljavanja u BiH. Prema zvaničnim statističkim podacima udio zaposlenih u poljoprivredi u BiH je oko 3%.⁴ Međutim prema podacima ankete o radnoj snazi u BiH iz 2009. godine ova brojka je mnogo veća i iznosi 21,2%. Glavni razlog za ove razlike u broju zaposlenih je polu-profesionalan-naturalni pristup bavljenja poljoprivredom koji je dominantan u BiH. Naime najveći dio poljoprivrednih posjeda su u stvari familijarni posjedi koji služe za vlastite potrebe s tim da se veoma mali dio ovih proizvoda plasira i na lokalne tržnice. Poredeći sa EU standardima može se konstatovati da je zaposlenost u poljoprivredi u BiH prekomjerna, dok je s druge strane produktivnost zaposlenih u poljoprivredi veoma niska.⁵ Obrazovna struktura zaposlenih i primjena savremenih tehnologija u poljoprivredi u BiH je daleko ispod nivoa zemalja EU.

Pošto su ostale zemlje zapadnog Balkana sve do 1991. godine bile dio iste cjeline SFRJ, slične odlike karakterišu i ostale zemlje u regionu. Poljoprivreda ima značajno učešće u strukturi BDP-a sa regionalnim prosjekom od oko 15% u periodu 2000-2005. godina. Posmatrano po zemljama poljoprivreda u Albaniji i na Kosovu čini ¼ BDP-a, Srbiji, Makedoniji i Crnoj Gori oko 10%, dok poljoprivreda u BDP-a Hrvatske učestvuje sa oko 8%.⁶ Prema ovim pokazateljima poljoprivreda još uvijek ima visoku zastupljenost u poređenju sa zemljama EU gdje poljoprivreda u BDP-u učestvuje sa oko 2%. Iako zvanične statistike ne ukazuju na to, poljoprivrednu proizvodnju u svim zemljama regiona karakteriše i prekomjerna zaposlenost koja prema nezvaničnim statistikama iznosi preko

² GTZ, „Studija o razvoju prehrambene industrije u Bosni i Hercegovini“, oktobar 2001.

³ BHAS – Tematski bilten „Nacionalni računi 2009“

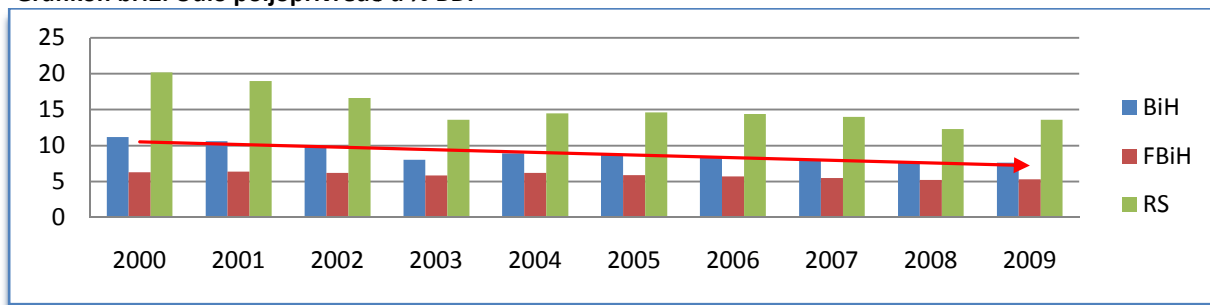
⁴ BHAS, Saopštenje, „Zaposlenost po djelatnostima u julu 2010“, juli 2010.

⁵ Produktivnost je izračunata na osnovu broja zaposlenih i dodane vrijednosti u zemljama EU i BiH.

⁶ Stanistav Zekić, Milivoj Gajić, Koviljko Lovre, „Partial productivity of agriculture in the Western Balkan Countries – implication for competitiveness for the rural economy“, decembar 2009, str. 4.

50% ukupne radne snage u Albaniji i na Kosovu, oko 30% u Makedoniji, 25% u Srbiji, oko 10% u Hrvatskoj. S druge strane zaposleni u poljoprivredi čine oko 6% ukupne radne snage u EU.⁷

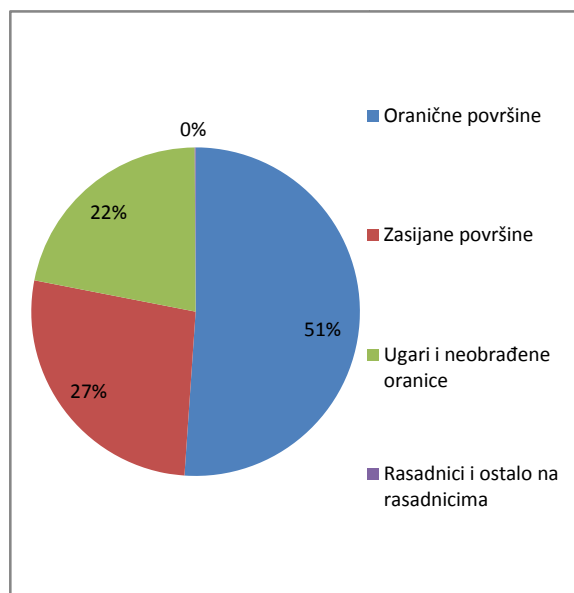
Grafikon br.2. Udio poljoprivrede u % BDP

Izvor: BHAS, FZZS, RZZS, „Nacionalni računi 2000-2009“.

Imajući u vidu navedene statističke pokazatelje može se sa sigurnošću konstatovati da je značaj poljoprivrede za ukupnu BiH ekonomiju puno veći od onog šta pokazuju zvanične statistike.⁸ Pored njene ekonomske uloge, poljoprivreda posjeduje socijalnu dimenziju u svakodnevnom životu građana BiH. U teškoj ekonomskoj situaciji koja se ogleda kroz veliku stopu nezaposlenosti (prema anketi radne snage (*LFS-Labor Force Survey*) iz 2009. godine iznosila 24,1%⁹), sve većem padu prihoda iz inostranstva i većoj stopi siromaštva (indeks mjerenja životnog standarda LSMS povećan je sa 17,9 u 2004. na 18,6 u 2007. godini. Poljoprivreda ima i ulogu socijalnog amortizera tako što obezbjeđuje prehranu za ugrožene grupe stanovništva u ruralnim i semi-urbanim djelovima BiH.¹⁰ Naime veliki broj radno sposobnog stanovništva u BiH koji je izgubio poslove u industriji povukao se u ruralne predjele i bave se poljoprivredom proizvodnjom koja u većini slučajeva nije registrirana i nije obuhvaćena statističkim istraživanjima. Poljoprivreda ima veliki udio u sivoj ekonomiji i neformalnom sektoru tako da prema nekim procjenama skoro 50% stanovništva je na neki način povezana sa poljoprivrednom proizvodnjom u BiH. Iako je siva ekonomija prisutna u razvijenim tržišnim ekonomijama, prema procjenama (Lacko-2000) udio sive ekonomije u tranzicijskim ekonomijama je znatno veći.

Graf br. 3. Struktura zemljišta u BiH po načinu korištenja

Obzirom na klimatske i orografske uslove može se reći da BiH ima relativno povoljne uslove za razvoj poljoprivredne proizvodnje. Poljoprivredno i šumsko zemljište skoro podjednako participiraju u ukupnoj površini zemljišta u BiH u omjeru 48%-52%.

Ukupne obradive površine u BiH iznose 1.024.000 hektara, od čega 40% zemljišta uopšte nije iskorišteno posljednjih godina. Prema podacima Agencije za statistiku BiH za 2009. godinu u ukupnim površinama oranice i bašte površine participiraju sa 999.000 ha, od čega na zasijane površine otpada 527.000 ha, ugari i neobrađene oranice 472.000 ha i rasadnici i ostalo na oranicama 2.000 ha (Graf br. 3).¹¹ Osnovni razlozi neiskorištenosti ovih obradivih površina su nerješeni imovinsko pravni odnosi i minirana područja koja su posljedica ratnih događanja. Prosjek obradivih površina po stanovniku u BiH iznosi 0,6 ha što je iznad EU-15 prosjeka koji iznosi 0,4 ha po stanovniku.

⁷ European Commission „Study of the Study of Agroculture in Five Applicant Countries“, str. 10-17.

⁸ Marko Ivanković, „Ekonomska i društvena uloga poljoprivrede u FBiH“ 2005.

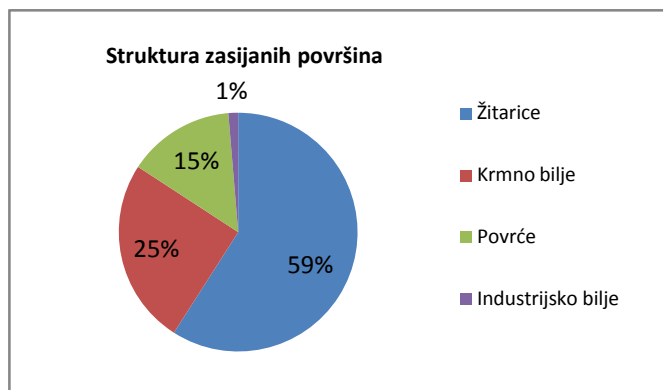
¹⁰ Štefan Bojanec, „Agroculture in Post-War Bosnia and Herzegovina: social buffer vs. development“ s. 2.

¹¹ Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, „Izveštaj iz oblasti poljoprivrede za Bosnu i Hercegovinu“ st.9

Jedan od hendikepa poljoprivrede proizvodnje u BiH je i njeno ustrojstvo i visok nivo fragmentacije zemljišta. Tako prema posljednjim dostupnim podacima iz 1991. godine u Bosni i Hercegovini se nalazi oko 515.000 poljoprivrednih gazdinstva i većina njih su u privatnom vlasništvu. U ukupnom broju gazdinstva čak 250.000 ili 50% njih je manje od 2 ha, 400.000 ili 80% je manji od 5 ha, a tek njih 4% ima površinu veću od 10 ha. Državna poljoprivredna gazdinstva koja su znatno veća i činila su 15% u ukupnoj strukturi ili se uopšte ne obrađuju

Grafikon br. 4. Struktura zasijanih površina

ili nisu posluju sa gubicima i nisu u poziciji da privuku značajnije količine kapitala kako bi funkcionirali na tržišnim principima. Svi ovi faktori sprječavaju okrupnjavanje, primjenu savremenih tehnologija i podizanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje u BiH na viši nivo. U strukturi zasađenih površina dominiraju žitarice (pšenica i kukuruz) koje zauzimaju 310.000 ha zasijane površine što predstavlja

Izvor: Agencija za Statistiku Bosne i Hercegovine

59% od ukupno zasijanih površina. Zatim slijede krmno bilje sa 145.000 ha ili oko 25 % ukupnih zasijanih površina, te povrće sa oko 80.000 ha ili oko 15% zasijanih površina gdje je dominantna proizvodnja krompira i 10.000 koji su zasađeni industrijskim biljem 1%.

Domaća proizvodnja žitarica u BiH prije svega pšenice i kukuruza nije dovoljna da bi se zadovoljile ukupne potrošnje. Iako je u 2009. godini u strukturi sjetve zastupljen sa skoro 60%, ukupna proizvodnja kukuruza u BiH od 960.000 tona bila je dovoljna da se zadovolji oko 85% domaće tražnje. U domenu proizvodnje pšenice zabilježeni su još skromniji rezultati pa je tako ukupna proizvodnja pšenice od 250.000 dovoljna da se zadovolji samo 45% ukupnih domaćih potreba.

U proizvodnji povrća čak polovina zasijanih površina otpada na krompir, tako je ukupna proizvodnja u 2009. godini iznosila 413.658 tona. Od ostalih kultura povrća u BiH značajan udio imaju kupus čija godišnja proizvodnja se kreće oko 80.000 tona, te crni luk, paradajz i paprika sa godišnjom proizvodnjom od po 40.000.¹² Iako ne postoje zvanični podaci o proizvodno-potrošnim bilancama za ukupnu kategoriju povrća na osnovu gore navedenih podataka može se konstatovati da je stepen zadovoljavanja domaćih potreba povrćem dosta veći nego u kategoriji žitarica.

Voćarska proizvodnja u BiH pretrpjela je ogromne štete tokom rata i trenutno se nalazi u fazi konsolidacije. U voćarskoj proizvodnji u BiH dominiraju šljiva, jabuka i kruška a ukupna proizvodnja voća 2009. godini iznosila je oko 285.000 tona. Posmatrano po proizvodno potrošnim bilancama BiH domaća proizvodnja šljive je dovoljna da se zadovolje ukupna potrošnja, dok je proizvodnja jabuke i kruške zadovoljava oko 70% potreba domaće potrošnje. U posljednjih nekoliko godina zahvaljujući stimulativnim mjerama evidentan je trend povećanja proizvodnje voća i vinove loze. Tako je u 2009. godini ukupna proizvodnja grožđa iznosila nešto više od 25.000 tona, što je bilo dovoljno da se zadovolji 78% potreba domaće potrošnje.

Zbog visokog udjela travnjačkih površina koji iznosi oko 53 % od ukupnih poljoprivrednih površina, stočarstvo predstavlja veoma važan segment BiH poljoprivrede. Prema oficijelnim procjenama iz 1991. godine ukupni broj krava u Bosni i Hercegovini bio je 623.000, a proizvodilo se 875.000 tona mlijeka – što je prosjek od 1.410 litara po jednoj kravi. Stočni fond u BiH pretrpio je ogromne štete i gotovo je prepolovljen u odnosu na predratni period posebno je to slučaj u FBiH. Podaci iz 2009. godine govore da se stočni fond polako oporavlja pa je tako broj goveda dostigao 60% prijeratnog, a ovčarstvo je na 80% prijeratne proizvodnje. Ovaj trend rasta je rezultat kako prvo socijalnih (donacija 1-2 grla stoke), a nešto kasnije komercijalnih programa međunarodne zajednice koji su implementirani u BiH u poslijeratnom periodu. U periodu poslije 2000 godine ovi programi rezultirali

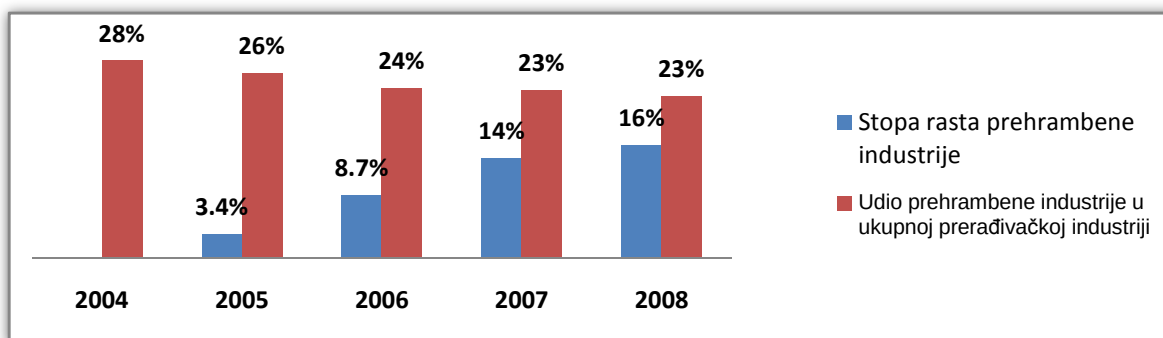
¹² Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, „Proizvodno-potrošne i vanjskotrgovinske bilanse za 2009. godinu“.

su konstantnim rastom u svim kategorijama stočnih proizvoda u BiH, iako nivo proizvodnje još nije na željenom nivou.

2.2 STRUKTURA PREHRAMBENE INDUSTRIJE U BIH

Prehrambena industrija je jedna od najvažnijih grana prerađivačke industrije u BiH. Prema zvaničnim podacima BHAS vrijednost proizvodnje prehrambenih proizvoda i pića za 2009. godinu iznosila je oko 2,60 % dodane vrijednosti u BDP u Bosni i Hercegovini. U prehrambenoj industriji u BiH zaposleno je 21 680 radnika što čini više od 3% ukupne radne snage u BiH. Prema podacima BHAS prehrambena industrija u BiH u periodu od 2005. do 2009. godine imala je prosječnu godišnju stopu rasta od oko 10%.

Grafikon br. 5 Prehrambena industrija u BiH

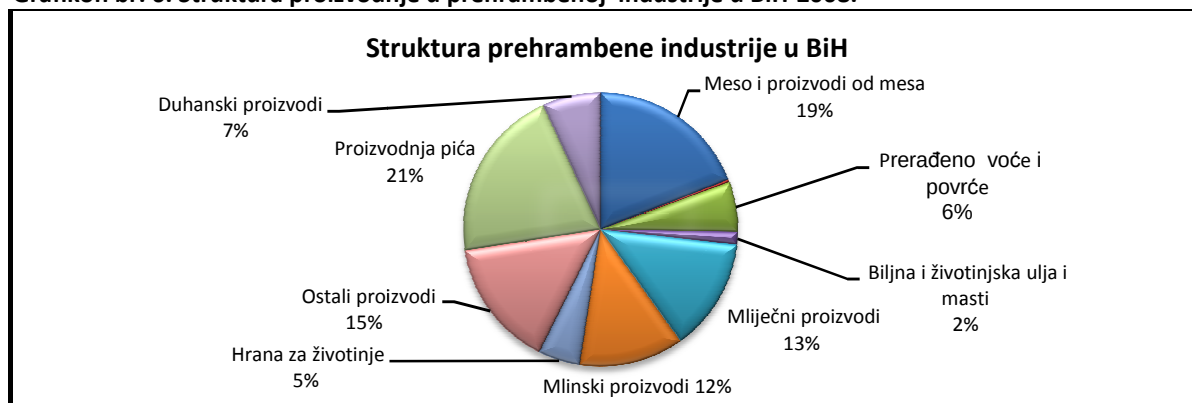

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

Prehrambena industrija nikako ne može biti promatrana nezavisno od poljoprivredne proizvodnje u BiH. Nizak nivo domaće proizvodnje u poljoprivedi je jedan od ključnih razloga što se BiH prehrambena industrija nalazi u dosta teškoj situaciji. Prehrambenu industriju u BiH karakteriše velika šarolikost po pitanju vrsta djelatnosti, vlasničke strukture, instalisanih kapaciteta i tehničko-tehnoške opremljenosti. Ukupno gledano sve ove činjenice se odražavaju se na rezultate poslovanja, razvojnu dinamiku i konkurentnost prehrambene industrije u BiH. Svaki pod-sektor BiH prerađivačke industrije ima specifične probleme, međutim postoje određeni problemi koji su zajednički za cjelokupnu prehrambenu industriju u BiH. Osnovna karakteristike prehrambene industrije u BiH su visok stepen neiskorištenih kapaciteta, zastarjele tehnologije, nedovoljan nivo investicija u proizvodne kapacitete te nedostatak domaćih sirovina što proizvođače u BiH čini ovisnim o uvoznim sirovinama. BiH proizvođači hrane niti cjenovno niti kvalitetom nisu u stanju da se nose sa konkurencijom koja je prisutna na domaćem tržištu zbog dosta liberalnog trgovinskog režima koji je na snazi u BiH.

U strukturi prehrambene industrije u BiH dominiraju proizvodnja mesa 19%, proizvodnja pića 21% i proizvodnja mliječnih i mlinskih proizvoda sa 13% odnosno 12%. Posmatrano po važnosti kategorija u poređenju sa 2000. godinom u ovim kategorijama došlo je do određenog povećanja proizvodnje.

Grafikon br. 6. Struktura proizvodnje u prehrambenoj industrije u BiH-2008.

Izvor: BHAS-Godišnje PRODCOM istraživanje

U poređenju sa 2000. godinom proizvodnja mlijeka uvećana je za preko 30%, proizvodnja jaja za preko 40%, dok je proizvodnja mesa povećana za 15%. U domenu proizvodnje mlijeka primjetni su pozitivni pomaci koji se ogledaju kroz povećanje proizvodnje sa godišnjom stopom rasta od preko 5%, povećne količine mlijeka koji otkupljuju mljekare u BiH koja je u 2009. iznosila oko 30% ukupne proizvodnje. Iako su prinosi mlijeka po jednom grlu dosta porasli i dostigli prosjek od skoro 2.500 litara mlijeka po muznoj kravi ovo je još uvijek daleko ispod EU prosjeka koji iznosi 6.-200 litara po jednom grlu. Proizvodnja sirovog mlijeka i svježih mliječnih proizvoda otprilike zadovoljava ukupne potrebe potrošnje u BiH, međutim u kategoriji trajnih mliječnih proizvoda domaća potrošnja ne zadovoljava ni polovinu domaćih potreba (maslac 42% , mliječni namazi 37%, sir 53% i prerađeni sir oko 45%). U situaciji kada domaća proizvodnja nije dovoljna da se zadovolji domaća potrošnja u BiH značajne količine mliječnih proizvoda se uvoze, uglavnom iz susjednih zemalja. Situacija u mesnoj industriji posebice u proizvodnji goveđeg i svinjskog mesa je još složenija gdje je je navedeni porast proizvodnje posljednjih godina više rezultat porasta broja stoke nego što je to rezultat povećanja produktivnosti. Ukupan ambijent i preduzete mjere nisu dovoljne da bi se stimulisala aktivnositi povećanja broja tovljene stoke. Sve ovo rezultiralo je činjenicom da BiH domaću potražnju mesa zadovoljava uglavnom iz uvoza što dodatno pogoršava negativni trgovinski bilans u sektoru prehrambenih proizvoda.¹³ Prema posljednjim raspoloživim podacima za 2009. godinu ukupna proizvodnja goveđeg mesa iznosila je 19.-000 tona što zadovoljava 73% domaćih potreba, dok je proizvodnja svinjskog mesa u BiH iznosila 7.-000 tona što zadovoljava 60% domaćih potreba. Nešto veća pokrivenost potrošnje domaćom proizvodnjom zabilježena je u kategorijama pilećeg i ovčijeg mesa koja je u 2009. godini iznosila oko 85%. Kao što je to slučaj u industriji mlijeka i mliječnih proizvoda, i u mesnoj industriji u BiH bilježi znatno manju pokrivenost proizvodnje potrošnjom mesa u kategoriji različitih mesnih prerađevina i kobasica. Tako BiH domaćom proizvodnjom mesnih prerađevina može zadovoljiti oko 65% potreba domaće potrošnje.

Pored industrije mlijeka i mesa, proizvodnja alkoholnih i bezalkoholnih ima veoma značajan udio u ukupnoj prehrambeno industriji u BiH od 21%. Nizak nivo domaće proizvodnje, pojačana međunarodna konkurencija u ovom segmentu prehrambene proizvodnje za posljedicu ima trgovinski deficit od skoro 300 miliona KM.

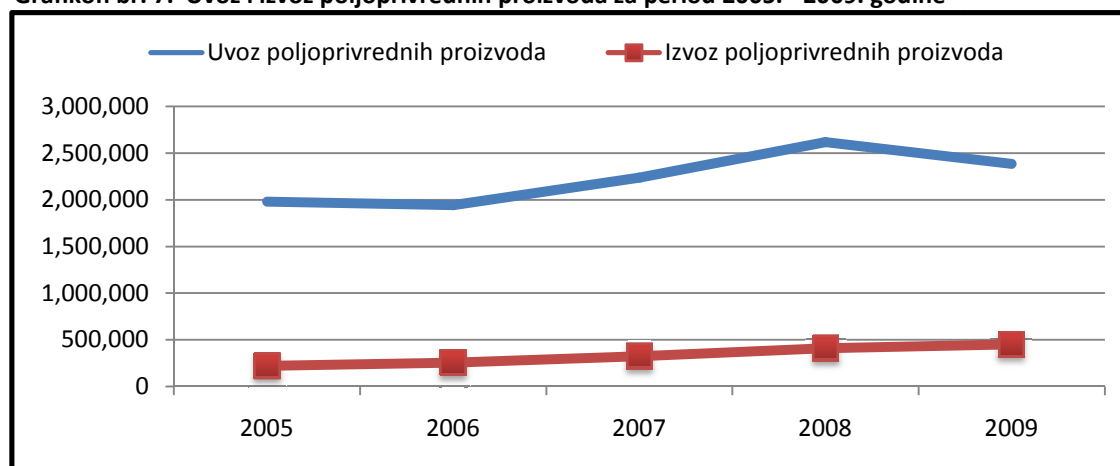
¹³ Sabahudin Bajramović, Dragana Ognjenović, Aleksandra Nikolić, "Izazovi poljoprivredno-prehrambenog sektora u Bosni i Hercegovini u procesu približavanja EU", s. 6.

3. ANALIZA MEĐUNARODNE RAZMJENE POLJOPRIVREDNIH I PREHRAMBENIH PROIZVODA U BIH

Ukupan uvoz poljoprivrednih proizvoda¹⁴ u 2009. godini iznosio je 2,4 milijardi KM što predstavlja 19,4% od ukupnog BiH uvoza. **Ukupan izvoz poljoprivrednih proizvoda** u 2009. godini iznosio je 452,8 miliona KM što predstavlja 8,2% od ukupnog BiH izvoza.

Posmatrano na duži vremenski period BiH je u 2005. godini uvezla poljoprivrednih proizvoda u iznosu od 1,9 milijardi KM, dok je izvoz iste godine iznosio skromnih 223 miliona KM. Izvoz poljoprivrednih proizvoda je rastao iz godine u godinu da bi 2009. godine dotigao vrijednost od 452,8 miliona KM. Uvoz je imao oscilacije u rastu i rastao je do 2008. godine kada je imao vrijednost od 2,6 milijardi KM, dok je 2009. godine doživio blagi pad i uvoz poljoprivrednih proizvoda je iznosio 2,4 milijarde KM.

Grafikon br. 7. Uvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda za period 2005. - 2009. godine

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Izvoz poljoprivrednih proizvoda imao je veće stope rasta od uvoznih, ali i znatno manju osnovicu, tako da je iz godine u godinu ostvarivan trgovinski deficit. U 2006. godini stopa rasta izvoza bila je 15,9%, dok je u 2007. godini izvoz rastao po stopi od 25,6%. Tokom 2008. godine izvoz je nastavio pozitivan trend i rastao je po stopi od 26,2% dok je u 2009. godini zbog posljedica ekonomske krize usporen rast izvoza poljoprivrednih proizvoda i rastao je po stopi od 10,4%. Uvoz poljoprivrednih proizvoda dosta je oscilirao tako da je tokom 2006. godine zabilježen pad od 1,9%, dok je uvoz u 2007. godini značajno popravljen i stopa rasta uvoza dostigla je vrijednost od 15,1%, trend pozitivnog rasta uvoza nastavljen je i u 2008. godini i stopa rasta uvoza je iznosila 17% dok je uvoz poljoprivrednih proizvoda u 2009. godini doživio pad i iznosio je -8,8%.

U ambijentu kada domaći proizvodni kapaciteti ne raspolažu dovoljnim količinama inputa, niti su u stanju da proizvedu dovoljne količine hrane, BiH je neto uvoznik i bilježi ogroman trgovinski deficit u kategoriji poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Tako je vrijednost uvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u 2009 iznosila 2,4 milijardi KM što predstavlja 19,35% ukupnog BiH uvoza, dok je ukupan izvoz poljoprivredno prehrambenih proizvoda iznosio 450 miliona KM što čini oko 8 % ukupnog BiH izvoza. Opšta pokrivenost uvoza izvozom u kategoriji prehrambenih proizvoda iznosi 18,95%. BiH bilježi deficit u svim glavama Carinske tarife koje se po međunarodnoj klasifikaciji smatraju poljoprivrednim proizvodima. To govori u prilog činjenici da je BiH uvožno orijentirana zemlja kada se radi o poljoprivrednim proizvodima tj. da nema dovoljne količine poljoprivrednih proizvoda da zadovolji potrebe domaćeg tržišta. Prema navedenom, u ukupnom trgovinskom deficitu agroindustrijskog sektora u 2009. godini najveće učešće imaju pića, alkoholi i sirće (14,61%), potom razni prehrambeni proizvodi (9,30%) i žitarice (7,23%):

¹⁴ glava Carinske tarife 1-24

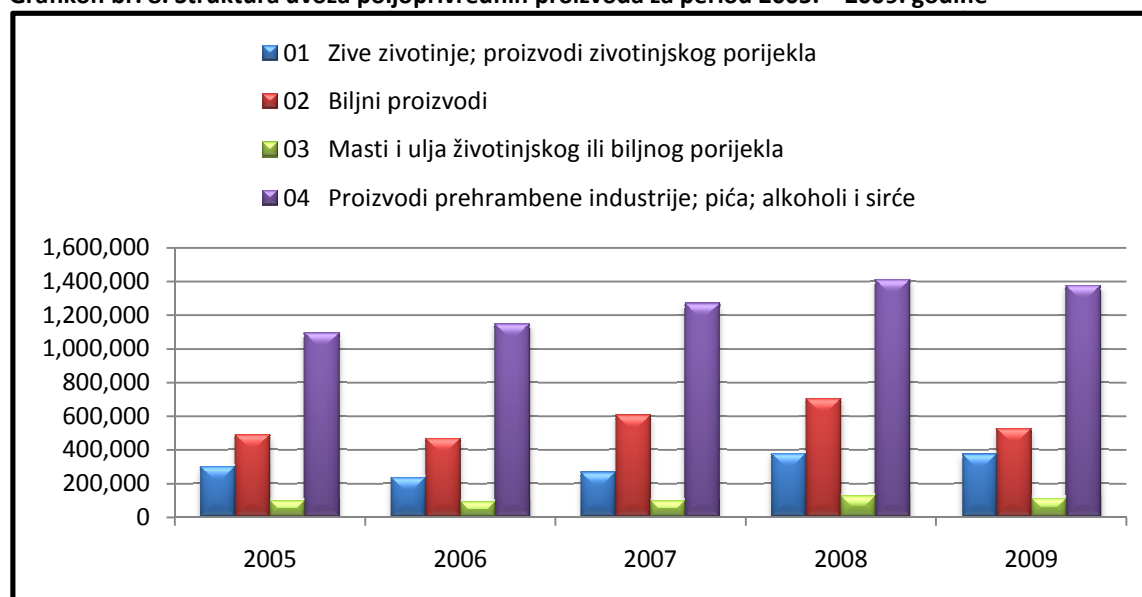
- Glava CT 22 - Pića, alkoholi i i sirće (14,6%);
- Glava CT 21 - Razni prehrambeni proizvodi (9,3%);
- Glava CT 10 - Žitarice (7,2%);
- Glava CT 23 - Ostaci i otpaci od prehrambene industrije (6,9%);
- Glava CT 24 - Duhan i prerađene zamjene duhana (6,5%);
- Glava CT 19 - Proizvodi na osnovi žitarica, mlijeka i sl. (5,8%);
- Glava CT 02 - Meso i drugi klaonični proizvodi za jelo (5,8%);
- Glava CT 17 - Šećer i proizvodi od šećera (5,7%);
- Glava CT 18 - Kakao i proizvodi od kaka a (5,7%).

Ukupno: 67,5%

Međutim, ono što je pozitivno jeste činjenica da je ukupan deficit u trgovini poljoprivrednim proizvodima u 2009. godini smanjen za 12,4% u odnosu na 2008. godinu.

3.1 STRUKTURA ROBNE RAZMJENE BiH POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENIM PROIZVODIMA

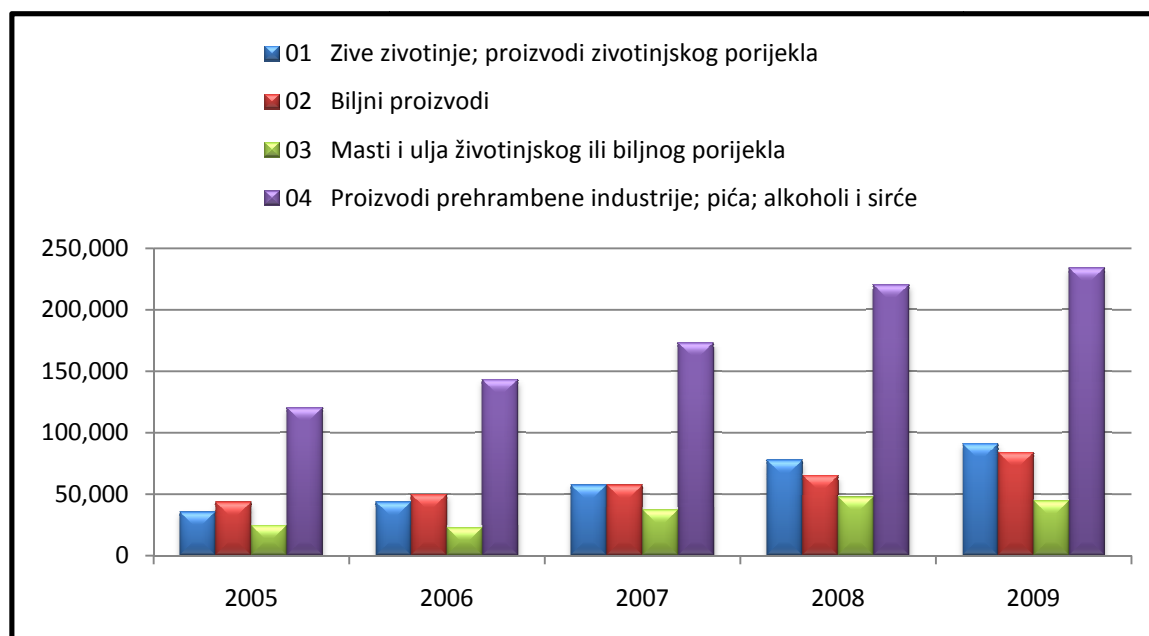
Grafikon br. 8. Struktura uvoza poljoprivrednih proizvoda za period 2005. – 2009. godine

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Iz prethodnog grafikona može se uočiti da u strukturi uvoza poljoprivrednih proizvoda dominiraju proizvodi prehrambene industrije, dok najmanje učešće u strukturi uvoza imaju proizvodi u kategoriji masti i ulja životinjskog ili biljnog porijekla. Proizvodi prehrambene industrije u ukupnom uvozu poljoprivrednih proizvoda imali su najveće učešće od 53,9% za 2008. godinu i 57,6% tokom 2009. godine. Kategorija biljnih proizvoda tokom 2008. godine imala je učešće u ukupnom uvozu poljoprivrednih proizvoda u iznosu od 27%, dok je u 2009. godini njivo učešće smanjeno i iznosilo je 22%. Kategorija masti i ulja životinjskog i biljnog porijekla tokom 2008. godine bilježile su učešće u ukupnom uvozu od 4,8% dok je u 2009. godini njihovo učešće iznosilo 4,7%.

Grafikon. br. 9. Struktura izvoza poljoprivrednih proizvoda za period 2005. – 2009. godine

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Kao i kod uvoza tako i kod izvoza poljoprivrednih proizvoda najveće učešće imaju proizvodi prehrambene industrije koji su tokom 2008. godine u ukupnom izvozu učestvovali sa 54%, dok su 2009. godine imali nešto manje učešće koje je iznosilo 52%. Kategorija proizvoda žive životinje u 2008. godini u ukupnom izvozu poljoprivrednih proizvoda bilježila je učešće od 19%, dok je u 2009. godini njihovo učešće iznosilo 20%. Biljni proizvodi u ukupnom izvozu učestvovali su sa 16% u 2008. godini, odnosno sa 18% u 2009. godini u cjelokupnom izvozu poljoprivrednih proizvoda. Kategorija masti i ulja kako tokom 2008. tako i tokom 2009. godine bilježila je najmanje učešće u ukupnom izvozu poljoprivrednih proizvoda.

STRUKTURA UVOZA

Uvoz	2005	2006	2007	2008	2009
01 Zive zivotinje; proizvodi zivotinjskog porijekla	15,2%	12,1%	11,9%	14,4%	15,7%
01 Zive zivotinje	3,4%	2,1%	2,6%	4,1%	4,1%
02 Meso i drugi jestivi klaonični proizvodi	4,3%	3,5%	3,1%	4,2%	5,1%
03 Ribe i ljuskari, mekusci i ostali vodeni beskičmenjaci	0,9%	0,9%	0,7%	0,8%	0,7%
04 Mlijeko i mliječni proizvodi; jaja peradi i ptičja jaja; prirodni med; ostali jestivi proizvodi zivotinjskog porijekla	6,4%	5,5%	5,5%	5,3%	5,7%
05 Proizvodi zivotinjskog porijekla, koji nisu spomenuti niti uključeni na drugom mjestu	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
02 Biljni proizvodi	24,7%	24,1%	27,1%	26,9%	22,0%
06 Zivo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; rezano cvijeće i ukrasno lišće	0,9%	0,8%	0,8%	0,8%	0,9%
07 Jestivo povrće, korijenje i gomolji	2,6%	2,8%	2,5%	2,3%	2,3%
08 Jestivo voće i orasasti plodovi; kore agruma, dinja i lubenica	5,7%	5,6%	4,9%	4,6%	4,8%
09 Kafa, čaj, mate čaj i začini	2,9%	3,9%	3,6%	3,1%	3,0%

10 Zitarice	8,8%	7,8%	9,9%	9,2%	6,3%
11 Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inzulin; pšenični gluten	1,3%	1,4%	2,4%	2,9%	1,7%
12 Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnavlje, sjemenje i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana	2,4%	1,9%	2,8%	3,9%	3,0%
13 Lakovi; gume, smole i ostali biljni sokovi i ekstrakti	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,0%
14 Biljni materijali za pletarstvo; biljni proizvodi sto nisu spomenuti niti uključeni na drugom mjestu	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
03 Masti i ulja životinjskog ili biljnog porijekla te proizvodi njihove razgradnje; prerađene jestive masti; životinjski ili biljni voskovi	4,9%	4,7%	4,3%	4,8%	4,7%
15 Masti i ulja životinjskog ili biljnog porijekla te proizvodi njihove razgradnje; prerađene jestive masti; životinjski ili biljni voskovi	4,9%	4,7%	4,3%	4,8%	4,7%
04 Proizvodi prehrambene industrije; pića; alkoholi i sirće; duhan i prerađene zamjene duhana	55,2%	59,1%	56,7%	53,9%	57,6%
16 Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekusaca ili drugih vodenih beskičmenjaka	5,1%	4,6%	4,0%	3,6%	4,3%
17 Sećeri i proizvodi od sećera	6,9%	7,1%	6,3%	5,6%	6,0%
18 Kakao i proizvodi od kakaa	5,4%	5,2%	4,9%	4,8%	5,2%
19 Proizvodi od zitarica, brasna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi	5,6%	6,2%	5,9%	6,0%	6,4%
20 Proizvodi od povrća, voća, orasastih plodova ili ostalih dijelova biljaka	2,6%	2,2%	2,1%	2,0%	2,0%
21 Razni prehrambeni proizvodi	8,1%	8,0%	8,0%	7,6%	8,2%
22 Pića, alkoholi i sirće	11,0%	14,0%	13,6%	12,5%	13,2%
23 Ostaci i otpaci od prehrambene industrije; pripremljena životinjska hrana	4,4%	4,8%	5,7%	5,9%	6,2%
24 Duhan i prerađene zamjene duhana	6,1%	6,9%	6,3%	5,9%	6,2%
UKUPNO UVOZ POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

STRUKTURA IZVOZA

Izvoz	2005	2006	2007	2008	2009
01 Zive životinje; proizvodi životinjskog porijekla	15,9%	16,8%	17,6%	18,9%	20,1%
01 Zive životinje	0,0%	0,1%	0,3%	0,6%	0,4%
02 Meso i drugi jestivi klaonični proizvodi	1,0%	0,7%	0,9%	1,1%	1,9%

03 Ribe i ljuskari, mekusci i ostali vodeni beskičmenjaci	3,9%	4,1%	3,4%	3,2%	3,3%
04 Mlijeko i mliječni proizvodi; jaja peradi i ptičja jaja; prirodni med; ostali jestivi proizvodi životinjskog porijekla	10,6%	11,6%	12,9%	13,8%	14,3%
05 Proizvodi životinjskog porijekla, koji nisu spomenuti niti uključeni na drugom mjestu	0,3%	0,3%	0,2%	0,2%	0,1%
02 Biljni proizvodi	19,4%	19,2%	17,6%	15,8%	18,5%
06 Zivo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; rezano cvijeće i ukrasno lišće	0,3%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%
07 Jestivo povrće, korijenje i gomolji	6,7%	6,1%	5,8%	3,8%	4,5%
08 Jestivo voće i orasasti plodovi; kore agruma, dinja i lubenica	6,0%	8,6%	7,5%	6,8%	8,8%
09 Kafa, čaj, mate čaj i začini	1,4%	1,6%	1,4%	1,5%	1,5%
10 Zitarice	0,4%	0,3%	0,6%	0,5%	2,1%
11 Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inzulin; psenični gluten	2,8%	1,1%	0,8%	0,8%	0,4%
12 Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnavlje, sjemenje i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana	1,8%	1,4%	1,3%	1,5%	1,1%
13 Lakovi; gume, smole i ostali biljni sokovi i ekstrakti	0,0%	0,0%	0,2%	0,8%	0,0%
14 Biljni materijali za pletarstvo; biljni proizvodi sto nisu spomenuti niti uključeni na drugom mjestu	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
03 Masti i ulja životinjskog ili biljnog porijekla te proizvodi njihove razgradnje; prerađene jestive masti; životinjski ili biljni voskovi	10,9%	8,7%	11,4%	11,6%	9,8%
15 Masti i ulja životinjskog ili biljnog porijekla te proizvodi njihove razgradnje; prerađene jestive masti; životinjski ili biljni voskovi	10,9%	8,7%	11,4%	11,6%	9,8%
04 Proizvodi prehrambene industrije; pića; alkoholi i sirće; duhan i prerađene zamjene duhana	53,8%	55,3%	53,3%	53,7%	51,7%
16 Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekusaca ili drugih vodenih beskičmenjaka	5,8%	5,2%	6,5%	8,3%	9,3%
17 Sećeri i proizvodi od sećera	9,8%	9,9%	10,3%	8,5%	7,3%
18 Kakao i proizvodi od kakaa	3,4%	3,8%	2,9%	2,3%	2,8%
19 Proizvodi od zitarica, brasna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi	10,2%	9,7%	9,4%	9,4%	8,7%
20 Proizvodi od povrća, voća, orasastih plodova ili ostalih dijelova biljaka	8,9%	8,4%	7,3%	6,1%	5,2%
21 Razni prehrambeni proizvodi	4,7%	3,6%	4,4%	5,0%	3,2%

22 Pića, alkoholi i sirće	6,6%	7,2%	6,4%	6,2%	7,0%
23 Ostaci i otpaci od prehrambene industrije; pripremljena životinjska hrana	1,8%	3,1%	3,1%	4,7%	3,2%
24 Duhan i prerađene zamjene duhana	2,7%	4,4%	3,0%	3,1%	4,9%
UKUPNO IZVOZ POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA	100%	100%	100%	100%	100%

U daljnjoj analizi zbog nedostupnosti podataka, fokus će biti na 2009. godini.

Ukupan obim vanjskotrgovinske razmjene BiH poljoprivredno-prehrambenim proizvodima u 2009. godini je smanjen za 6,2% u odnosu na 2008. godinu. Tome je doprinijelo smanjenje uvoza ove kategorije proizvoda u 2009. godini za 8,8%, dok je izvoz imao trend rasta od 10,4%. To je ohrabrujući signal i nagovještaj eventualnog povećanja konkurentnosti BiH roba poljoprivredne i prehrambene industrije na svjetskim tržištima.

Posmatranjem podataka o pokrivenosti uvoza izvozom po pojedinim glavama carinske tarife, situacija znatno varira od proizvoda do proizvoda. U nekim grupama proizvoda BiH bilježi visok procenat pokrivenosti. U trgovini ribama, na primjer, procenat pokrivenosti iznosi 84% i poboljšana je u odnosu na 2008. godinu, kada je iznosila 67%. S druge strane, tamo gdje BiH ima vrlo malu proizvodnju (žive životinje, svježe meso, žitarice i sl.) bilježe se minimalni procenti pokrivenosti. *Značajniju grupu proizvoda* čine oni proizvodi koji se u značajnijoj mjeri proizvode u BiH, pa time značajnije i učestvuju u izvozu. U ovu grupu se mogu svrstati: proizvodi od povrća i voća (procenat pokrivenosti 50%), mlijeko i proizvodi od mlijeka (48%), prerađevine od mesa (40%), biljna i životinjska mast (39,8).

Slijedi analiza strukture uvoza i izvoza značajnijih poljoprivrednih proizvoda

Uvoz **pšenice** u 2009. godini iznosio je 316.767 t i u odnosu na 2008. godinu je smanjen za 3%. Najveći uvoz pšenice u 2009. godini je ostvaren iz Mađarske 188.646 t, što predstavlja skoro 60% ukupnog uvoza pšenice u 2009. godini. U poređenju sa 2008. godinom ostvaren je značajan rast učešće Hrvatske i Srbije u ukupnom uvozu pšenice u BiH dok je uvoz iz Mađarske bio manji. Uvoz pšenice u 2009. godini je ostvaren iz pet zemalja i to: Srbija, Hrvatska, Mađarska, Panama i Švicarska, dok je u 2008. godini skup zemalja iz kojih je ostvaren uvoz pšenice bio znatno duži.

Tabela br.4. Uvoz pšenice po zemljama za 2008. i 2009. godinu

Zemlja	2008			2009	
	Količina (t)	Učešće u ukupnom uvozu (%)	Količina (t)	Učešće u ukupnom uvozu (%)	Promjena 2009/2008
R. Srbija	22.637,11	6,93%	42.635,24	13,46%	88,34%
R. Hrvatska	21.397,08	6,55%	84.466,54	26,67%	294,76%
Mađarska	274.056,75	83,89%	188.646,28	59,55%	-31,17%
Slovenija	24,00	0,01%	0,00	0,00%	-100,00%
Panama	669,67	0,20%	388,78	0,12%	-41,94%
Austrija	50,95	0,02%	0,00	0,00%	-100,00%
Slovačka	601,48	0,18%	0,00	0,00%	-100,00%
Švicarska	302,18	0,09%	629,88	0,20%	108,45%
Kipar	754,40	0,23%	0,00	0,00%	-100,00%
Njemačka	0,01	0,00%	0,00	0,00%	-100,00%
Turska	0,60	0,00%	0,60	0,00%	0,00%
Italija	3,80	0,00%	0,00	0,00%	-100,00%
Rumunija	6.184,46	1,89%	0,00	0,00%	-100,00%

Ukrajina	0,05	0,00%	0,00	0,00%	-100,00%
Ukupno:	326.682,54	100%	316.767,32	100%	-3,04%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Uvoz **voća** u 2009. godini je iznosio 155.903 tone i u odnosu na 2008. godinu je povećan za 2,8%. Ukupna vrijednost uvezenog voća u 2009. godini je iznosila 114 miliona KM, što predstavlja 4,8% ukupnog uvoza poljoprivrednih proizvoda i u odnosu na 2008. godinu je smanjena za 5,8%.

Tabela br.5 Uvoz svježeg voća u BiH za 2008. i 2009. godinu

Vrste	2008			2009		
	Količina (t)	%	KM	Količina (t)	%	KM
Banana	40.789,80	26,91%	35.465.922,46	37.118,59	23,81%	32.164.406,29
Citrusi	45.044,20	29,72%	33.900.795,63	43.841,34	28,12%	31.694.426,86
Breskve i nektarine	3.658,26	2,41%	3.060.270,65	4.357,74	2,80%	2.405.526,81
Ananas	507,78	0,34%	620.106,58	526,26	0,34%	551.607,32
Marelice	341,20	0,23%	416.485,29	525,20	0,34%	449.201,95
Višnje	2.112,04	1,39%	998.389,64	2.614,79	1,68%	1.411.934,21
Kivi	2.399,28	1,58%	2.074.627,77	3.065,71	1,97%	2.032.429,06
Lubenice i dinja	9.372,31	6,18%	3.366.463,44	12.207,85	7,83%	3.416.364,06
Jabuka	25.502,84	16,83%	11.054.284,46	28.308,07	18,16%	10.392.087,62
Šljiva	4.256,24	2,81%	1.308.285,31	4.898,93	3,14%	1.168.932,42
Kruška	2.276,80	1,50%	2.357.057,03	1.969,87	1,26%	1.872.493,00
Grožđe	9.653,58	6,37%	8.121.458,97	7.765,55	4,98%	5.311.399,43
Orašasti plodovi	2.027,69	1,34%	10.192.373,54	4.395,71	2,82%	13.567.304,09
Ostalo svježe voće	1.045,03	0,69%	1.703.307,85	1.225,36	0,79%	1.532.654,96
Ostalo voće	2.584,75	1,71%	6.446.881,39	3.082,02	1,98%	6.061.504,16
Ukupno voće:	151.571,82	100%	121.086.710,01	155.902,99	100%	114.032.272,24

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Najveći udio u uvozu **voća** čine citrusi sa oko 28% učešća, odnosno količinski 43.841 t ostvarenog uvoza u 2009. godini. Na drugom mjestu su banane kojih je uvezeno 37.118 t i koje su predstavljale 23,8% ukupnog uvoza voća u 2009. godini. Značajno je još i učešće jabuka u ukupnom uvozu voća u 2009. godini, kojih je uvezeno 28.308 tona, što predstavlja 18% ukupnog uvoza voća u BiH u 2009. godini. Vrijednost izvezenog voća u 2009. godini je iznosila oko 39,6 miliona KM, što je u poređenju sa prethodnom godinom povećanje od čak 42,9%. Ukupna izvezena količina **povrća** u 2009. godini je iznosila 20.303 t i predstavlja povećanje od 20,6 posto u odnosu na prošlu godinu.

Uvoz **povrća** u 2009. godini je iznosio 74.116 t i za 2% je veći u odnosu na prošlu godinu. Ukupna vrijednost uvezenog povrća u 2009. godini je iznosila 55,3 miliona KM, što predstavlja 2,3% ukupnog uvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Vrijednost uvezenog povrća u odnosu na prethodnu godinu je smanjena za 7,7%. Najveći udio u uvozu povrća čine krompir i paradajz sa po 20% učešća ili 15.431 t ostvarenog uvoza krompira i 14.893 t ostvarenog uvoza paradajza. Vrijednost izvezenog povrća u 2009. godini je iznosila oko 20 miliona KM, što je u poređenju sa prethodnom godinom povećanje od 31,5%. Ukupno izvezena količina povrća u 2009. godini je iznosila 11.658 t i predstavlja povećanje od 7,6% u odnosu na prošlu godinu.

Uvoz **mesa, mesnih prerađevina i ribe** u BiH u 2009. godini iznosio je 243,5 miliona KM, što čini 10,2% od ukupnog uvoza poljoprivrednih proizvoda u BiH. Izvoz mesa, mesnih prerađevina i ribe u 2009. godini iznosio je 65,7 miliona KM, što čini 14,5% ukupnog izvoza poljoprivrednih proizvoda u 2009. godini.

Pokrivenost uvoza izvozom za ove tri kategorije proizvoda: meso, riba i mesne prerađevine iznosi oko 27% i ima blagi trend rasta od 2007. godine, kada je iznosila 20,3%, dok je u 2008. godini pokrivenost bila 24,7%.

Tabela br.6 Vanjskotrgovinska razmjena mesom, ribom i mesnim i ribljim prerađevinama izražena u tonama za 2008. i 2009. godinu

Opis	2008		2009		Promjena	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
Meso i jestivi klaonični proizvodi	31.424,31	702,49	36.597,54	1.768,13	16,46%	151,70%
Ribe, ljuskavci, mekušci i ostali vodeni beskičmenjaci	6.689,52	2.929,07	6.317,77	3.204,58	-5,56%	9,41%
Prerađevine od mesa, riba, ljuskavaca i sl.	16.346,28	7.696,80	16.996,50	9.015,88	3,98%	17,14%
Ukupno:	54.460,11	11.328,35	59.911,81	13.988,59	10,01%	23,48%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Tabela br.7 Vanjskotrgovinska razmjena mesom, ribom i mesnim i ribljim prerađevinama izražena u milionima KM za 2008. i 2009. godinu

Opis	2008		2009		Promjena	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
Meso i jestivi klaonični proizvodi	110,00	4,46	121,97	8,63	10,88%	93,49%
Ribe, ljuskavci, mekušci i ostali vodeni beskičmenjaci	19,81	13,29	17,65	14,81	-10,90%	11,39%
Prerađevine od mesa, riba, ljuskavaca i sl.	94,67	34,17	103,85	42,26	9,69%	23,68%
Ukupno:	224,48	51,92	243,47	65,70	8,46%	26,53%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Uvoz mesa u BiH za 2009. godinu iznosio je 122 miliona KM. U poređenju sa 2008. godinom uvoz je povećan za 10,8%. Izvoz mesa u 2009. godini iznosio je 8,63 miliona KM i odnosu na prošlu godinu izvoz je gotovo udvostručen. Pokrivenost uvoza izvozom mesa u 2009. godini iznosila je oko 7% i poboljšana je u odnosu na prošlu godinu kada je iznosila oko 4%. Polovina od ukupnog uvoza mesa u 2009. godini ostvareno je iz tri zemlje, i to iz Hrvatske, Holandije i Njemačke. Izvoz je još više koncentrisan i u 2009. godini preko 50% ukupnog izvoza mesa, izvezeno je na tržište Hrvatske (54,7%). Izvoz mesa iz BiH u 2009. godini najviše je ostvarenu zemlje članice Sporazuma CEFTA 2006. Izuzmemo li Njemačku i Rusiju u koje je realiziran neznatan izvoz mesa u 2009. godini. Najviše mesa je izvezeno u Hrvatsku 967 t ili 54,7% ukupnog izvoza mesa u 2009. godini. Značajan izvoz je ostvaren i u Srbiju (370 t) i Crnu Goru (337 t).

Tabela br.8 Struktura uvoza mesa po zemljama za 2009. godinu

Zemlja uvoza	Količina (t)	Učešće u ukupnom uvozu
Hrvatska	6.435,03	18,22%
Holandija	5.106,84	14,46%
Njemačka	4.672,41	13,23%
Slovenija	3.756,01	10,64%
Austrija	3.119,04	8,83%
Turska	3.068,85	8,69%
Ostale zemlje	9.151,14	25,92%
Ukupno:	35.309,31	100%

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH

Tabela br.9 Struktura izvoza mesa po zemljama za 2009. godinu

Zemlja izvoza	Količina (t)	Učešće u ukupnom izvozu
Hrvatska	967,83	54,74%
Srbija	370,41	20,95%
Crna Gora	337,72	19,10%
UNMIK Kosovo	41,35	2,34%
Njemačka	21,00	1,19%
Makedonija	17,68	1,00%
Ostale zemlje	12,13	0,69%
Ukupno:	1.768,13	100%

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH

Uvoz **ribe** za 2009. godinu iznosio je 17,6 miliona KM, dok je ukupan izvoz ribe iznosio 14,8 miliona KM. Pokrivenost uvoza izvozom ribe u 2009. godini je iznosila 83,8%.

Uvoz **vina** u BiH za 2009. godinu imao je vrijednost od 31,5 miliona KM. Uvoz je, u odnosu na prošlu godinu kada je iznosio 33,7 miliona KM, manji za 6,3%. Izvoz vina iz BiH u 2009. godini iznosio je 5,2 miliona KM. Izvoz je, u odnosu na 2008. godinu, smanjen za 9,8%. Pokrivenost uvoza izvozom vina u 2009. godini iznosila je oko 16,5% i manja je u odnosu na prošlu godinu kada je iznosila oko 17%. Tokom 2009. godini ostvaren je pad vrijednosti uvoza od 6,33% u odnosu na 2008. godinu, dok je u isto vrijeme ostvaren rast uvezene količine od 3%. Isti trend je i na strani izvoza, jer bilježi pad vrijednosti izvoza od 9,8% i rast izvezeno količine takođe od 3%.

Vanjska trgovina **mlijekom i mliječnim proizvodima** u BiH za 2009. godinu iznosila je 190 miliona KM, što je oko 1% više od 2008. godine kada je imala vrijednost od 187 miliona KM. Uvoz mliječnih proizvoda u 2009. godini iznosio je 129 miliona KM, što je 5% manje od 2008. godine. U finansijskoj strukturi uvoza učestvuju: sir 33%, fermentirani napitci (jogurt i sl.) i pavlaka 31%, UHT sterilizirano mlijeko 19,4% i ostali proizvodi oko 16,6%. Izraženo količinski uvoz sirovog mlijeka iznosi oko 142,4 miliona litara što je 14% više od uvoza u prošloj godini. **Rast uvoza izraženog količinski sirovog mlijeka posljedica je količinskog rasta uvoza sira (Index 119%) i mlijeka u prahu (Index 131%).** U odnosu na prethodnu godinu uvoz je količinski rastao kod svih globalnih trajnih proizvoda od 16% do 31%. U finansijskom obliku, vrijednost uvoza kod jogurta i sirovog mlijeka je veća 2%, dok je kod trajnih proizvoda i pavlake finansijska vrijednost uvoza manja od prethodne godine od 1% (UHT mlijeko) do 44% (mlijeko i surutka u prahu). Izvoz mliječnih proizvoda u 2009. godini iznosio je 61 milion KM, što je 13% više od 2008. godine. Izražen u ekvivalentu sirovog mlijeka uvoz iznosi oko 65 miliona litara, odnosno, 14% više od prethodne godine. U ukupnoj preradi mlijeka u mlekarama BiH, izvoz učestvuje oko 28%. Najznačajniji izvozni proizvod je UHT sterilizirano mlijeko koje u ukupnom izvozu učestvuje oko 82%. U finansijskom obliku, izvoz je rastao kod UHT mlijeka, pavlake i jogurta (15-26%), dok je u značajnom padu kod sira i mliječnih namaza (45-48%).

Tabela br.10 Uvoz mlijeka i mliječnih proizvoda u BiH za 2009. godinu

Vrsta proizvoda	2008		2009		Index 2009/2008		
	lit/kg (000)	KM (000)	lit/kg (000)	KM (000)	Količina	KM	Učešće KM (%)
Sirovo mlijeko	1.206	683	5.245	2.715	435	397	2,1
UHT sterilizirano mlijeko	23.015	25.337	22.657	25.004	98	99	19,4
Jogurt i ostali fermentirani napitci	11.903	19.495	12.396	19.847	104	102	15,4
Kisela i slatka pavlaka	9.125	23.273	8.301	20.423	91	88	15,8
Mliječni namazi	1.276	8.100	1.204	7.591	94	94	5,9
Maslac	1.131	7.419	1.312	7.032	116	95	5,5
Mlijeko, surutka i ostali proizvodi u prahu	2.058	7.072	2.689	3.936	131	56	3,0
Sir							
- polutvrđi i tvrdi sir	4.763	32.697	5.471	28.499	115	87	
- topljeni i plavi sirevi	1.036	7.864	916	6.909	88	88	
- sitni svježi, Feta i sl.	649	3.750	1.276	6.827	197	182	
Ukupno:	6.448	44.311	7.666	42.235	119	95	32,9
Ukupno uvoz:		135.690		128.783		95	
Uvoz izražen u mlijeku	125.285		142.372		114		

Izvor podataka: Uprava za indirektno oporezivanje BiH

* Kod mlijeka i surutke u prahu svrstani su svi proizvodi na bazi mlijeka u prahu (stočna hrana, dječija hrana i sl.)

Najnepovoljnija situacija je sa izvozom sira koji je u količinskom obliku ostvaren 49%, odnosno, finansijskom 55% od ostvarenja u 2008. godini. Pad izvoza sira prvenstveno je posljedica izrazito nepovoljnih uslova na evropskom i svjetskom tržištu sira u 2009. godini, kao i negativnog uticaja interventnih i podsticajnih mjera koje je poduzela EU u cilju zaštite svoje proizvodnje (izvozne subvencije, otkup i finansiranje zaliha i dr.). Obzirom da proizvodnja sira u BiH nije zaštićena niti stumulirana niti jednom sistemskom mjerom BiH nije bila u stanju da se ravnopravno suprostavi evropskoj proizvodnji na svjetskom i domaćem tržištu.

Tabela 11. Izvoz mlijeka i mliječnih proizvoda iz BiH za 2009. godinu

Vrsta proizvoda	2008		2009		Index 2009/2008	
	lit/kg (000)	KM (000)	lit/kg (000)	KM (000)	Količina	KM
Sirovo mlijeko	-	-	2.423	1.360	-	-
UHT sterilizirano mlijeko	43.269	39.778	53.629	49.250	124	124
Jogurt i ostali fermentirani napitci	260	338	338	390	130	115
Kisela i slatka pavlaka	1.017	2.544	1.425	3.218	140	126
Mliječni namazi	133	824	86	432	65	52
Maslac	19	141	86	523	-	-
Mlijeko, surutka i ostali proizvodi u prahu			123	381	-	-
Sir						
- polutvrđi i tvrdi sir	1.100	9.338	533	5.279	48	56
- kriška, sitni i ostali	100	684	55	251	55	37
Ukupno:	1.200	10.022	588	5.530	49	55
Ukupno izvoz:		53.547		61.084		113
Izvoz izražen u mlijeku	56.965		65.018		114	

Izvor podataka: Uprava za indirektno oporezivanje BiH

Robna razmjena BiH poljoprivrednim proizvodima po regionima

Tabela br.12 Robna razmjena BiH poljoprivrednim proizvodima po regionima izražena u milionima KM za 2009. godinu

Region	Izvoz	Učešće u ukupnom izvozu	Uvoz	Učešće u ukupnom uvozu	Pokrivenost uvoza izvozom	Ukupan obim	Učešće u ukupnom obimu	Deficit
EU	107,18	23,67%	778,06	32,57%	13,78%	885,24	31,15%	-670,88
CEFTA	315,24	69,62%	1.197,99	50,15%	26,31%	1.513,23	53,25%	-882,75
Turska	17,81	3,93%	55	2,30%	32,37%	72,8	2,56%	-37,19
Ostatak svijeta	12,54	2,77%	357,98	14,98%	3,50%	370,52	13,04%	-345,44
Ukupno:	452,77	100%	2.389,02	100%	18,95%	2.841,79	100%	-1.936,25

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Najveće učešće u razmjeni poljoprivrednim proizvodima sa BiH imale su zemlje potpisnice CEFTA-e sa 53,3% i zemlje članice EU sa 31,15%. U ukupnom BiH izvozu poljoprivrednih proizvoda u 2009. godini

potpisnice CEFTA-e su učestvovala sa 69,6%, a članice EU sa 23,7%, dok su sa druge strane u ukupnom BiH uvozu poljoprivrednih proizvoda potpisnice CEFTA-e učestvovala sa 50,2%, a zemlje članice EU sa 32,6%.

Tabela br.13 Uvoz poljoprivrednih proizvoda po regionima izraženo u milionima KM za 2008. i 2009. godinu

Region	2008			2009		
	Uvoz	% učešće	Promjena	Uvoz	% učešće	Promjena
EU	926	35,34%	27,39%	778,06	32,57%	-15,98%
CEFTA	1.240,04	47,33%	9,10%	1.197,99	50,15%	-3,39%
Turska	58,81	2,24%	18,40%	55	2,30%	-6,48%
Ostatak svijeta	395,28	15,09%	21,33%	357,98	14,98%	-9,44%
Ukupno:	2.620,14	100%	17,02%	2.389,02	100%	-8,82%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Kao što je vidljivo iz predhodne tabele u 2009. godini u odnosu na 2008. godinu došlo je do smanjenja uvoza poljoprivrednih proizvoda iz zemalja EU za skoro 16%, što **zvuči ohrabrujuće** obzirom da je rast uvoza poljoprivrednih proizvoda iz EU iznosio 27,4 % u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu.

S druge strane, kada se posmatraju članice CEFTA Sporazuma, vidljivo je da je došlo do pada uvoza poljoprivrednih proizvoda iz zemalja potpisnica CEFTA-e za 3,4% u 2009. godini odnosu na 2008. godinu, dok je bilježen rast uvoza poljoprivrednih proizvoda iz zemalja potpisnica CEFTA-e za 9,10% u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu.

Tabela be.14. Izvoz poljoprivrednih proizvoda po regionima izrežen u milionima KM za 2008. i 2009. godinu

Region	2008			2009		
	Izvoz	% učešća	Rast/pad	Izvoz	% učešća	Rast/pad
EU	89,79	21,90%	8,70%	107,18	23,67%	19,36%
CEFTA	304,38	74,22%	32,86%	315,24	69,62%	3,57%
Turska	5,09	1,24%	68,19%	17,81	3,93%	249,71%
Ostatak svijeta	10,83	2,64%	6,72%	12,54	2,77%	15,82%
Ukupno:	410,1	100%	26,23%	452,77	100%	10,40%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Ohrabruje činjenica da je tokom 2009. godine u odnosu na prošlu godinu došlo do značajnijeg rasta izvoza poljoprivrednih proizvoda u zemlje članice EU od skoro 20% koji je znatno veći nego onaj rast izvoza koji je bilježen u 2008. godini i koji je iznosio skromnijih 8,7%. Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje potpisnice CEFTA-e je porastao za 3,6% u 2009. godini u odnosu na 2008. godinu što je znatno manji procenat rasta od onog koji je zabilježen u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu i iznosio je oko 33%.

Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Makedonija su najznačajniji trgovinski partneri partneri naše zemlje u trgovini poljoprivrednim proizvodima i to uglavnom zbog tradicionalnih trgovinskih veza, navike potrošača, ali i otvorenosti tih tržišta zahvaljujući potpisanom CEFTA Sporazumu iz 2006. godine.

Tabela br.2. Ukupna razmjena poljoprivrednim proizvodima sa Hrvatskom izražena u milionima KM za 2008. i 2009. godinu

Opis	2008	2009	Promjena 2008/2007	Promjena 2009/2008
Uvoz iz Hrvatske	627,86	605,66	3,90%	-3,54%
Izvoz u Hrvatsku	157,58	156,35	26,01%	-0,78%
Ukupno:	785,44	762,01	7,69%	-2,98%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Ukupan obim razmjene poljoprivrednih proizvoda (glave CT 1-24) BiH sa **Hrvatskom** za 2009. godini iznosio je 762 miliona KM, te predstavlja pad od oko 3% u odnosu na prošlu godinu, kada je ukupna razmjena iznosila 785 miliona KM.

Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz Hrvatske je u 2009. godini iznosio je 605 miliona KM, što predstavlja 25,3% od ukupnog uvoza poljoprivrednih proizvoda i oko 5% od ukupnog BiH uvoza u 2009. godini. U poređenju sa prethodnom godinom uvoz poljoprivrednih proizvoda iz Hrvatske je manji za 3,54%. Izvoz poljoprivrednih proizvoda na tržište Hrvatske u 2009. godini imao je vrijednost od 156 miliona KM, što predstavlja 34,5% od ukupno ostvarenog izvoza poljoprivrednih proizvoda iz BiH, a u odnosu na prethodnu godinu izvoz je neznatno manji. Pokrivenost uvoza izvozom poljoprivrednih proizvoda sa Hrvatskom u 2009. godini je 25,8% i ima blagi trend rasta u odnosu na 2008. i 2007. godinu, kada je pokrivenost iznosila 25,1% odnosno 20,7%.

Tabela br.3. Ukupna razmjena poljoprivrednim proizvodima sa Srbijom izražena u milionima KM za 2008. i 2009. godinu

Opis	2008	2009	Promjena 2008/2007	Promjena 2009/2008
Uvoz iz Srbije	538,15	508,52	24,17%	-5,51%
Izvoz u Srbiju	85,95	90,72	41,53%	5,55%
Ukupno:	624,1	599,24	26,30%	-3,98%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Ukupan obim razmjene poljoprivrednih proizvoda (glave CT 1-24) BiH sa **Srbijom** u 2009. godini imao je vrijednost od skoro 600 miliona KM, te predstavlja pad od 4% u odnosu na prethodnu godinu, kada je ukupna razmjena iznosila 624 miliona KM.

Uvoz iz Srbije u 2009. godini imao je vrijednost od 508 miliona KM, što predstavlja 21,3% od ukupnog uvoza poljoprivrednih proizvoda i u odnosu na prethodnu godinu manji je za 5,5%. Izvoz u Srbiju u 2009. godini iznosio je 90 miliona KM, što predstavlja 20% od ukupnog izvoza poljoprivrednih proizvoda i u odnosu na prošlu godinu je veći za 5,5%. Pokrivenost uvoza izvozom poljoprivrednih proizvoda sa Srbijom u 2009. godini je 17,8% i iako je na lošijem nivou nego sa Hrvatskom, poboljšana je u odnosu na 2008. i 2007. godinu, kada je iznosila 16% odnosno 14%.

3.2 KVALITATIVNA ANALIZA KONKURENTNOSTI BIH POLJOPRIVREDE I PREHRAMBENE INDUSTRIJE U BIH

Nakon analize strukture vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda neophodno je napraviti detaljniju analizu konkurentnosti ovih proizvoda sa akcentom na cijene i količine. U ovom poglavlju na osnovu posljendnjih raspoloživih podataka o vrijednosti i količinama izvoza i uvoza izvršena je analiza konkurentnosti BiH poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. U tu svrhu korišteni su podaci o količinama i vrijednostima izvoza i uvoza na nivou 4 cifre(4 digit) po NACE klasifikacije za 2008. i 2009. godinu. Iako je ova metoda analiziranja vanjskotrgovinske razmjene dosta površna jer ne uključuje preferencije potrošača, proizvodne kapacitete, itd. ona je ipak dovoljna kako bi se pokazala trenutno stanje konkurentnosti BiH proizvoda.

Kvalitativna analiza konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenih proizvoda se zasniva na sljedećim pretpostavkama:

- A. $UV_{x-(\text{Prosječna izvozna cijena})} < UV_{m-(\text{Prosječna uvozna cijena})}$ i $Q_x-(\text{količina izvoza}) > Q_m-(\text{količina uvoza})$
→ **proizvod je cjenovno konkurentan**
- B. $UV_{x-(\text{Prosječna izvozna cijena})} > UV_{m-(\text{Prosječna uvozna cijena})}$ i $Q_x-(\text{količina izvoza}) < Q_m-(\text{količina uvoza})$
→ **proizvod NIJE cjenovno konkurentan**
- C. $UV_{x-(\text{Prosječna izvozna cijena})} > UV_{m-(\text{Prosječna uvozna cijena})}$ i $Q_x-(\text{količina izvoza}) > Q_m-(\text{količina uvoza})$ →
proizvod konkurentan po kvalitetu
- D. $UV_{x-(\text{Prosječna izvozna cijena})} < UV_{m-(\text{Prosječna uvozna cijena})}$ i $Q_x-(\text{količina izvoza}) < Q_m-(\text{količina uvoza})$
→ **proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu**

Na osnovu gore navedenih pretpostavki nakon izvršene analize vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda došli smo do sljedećih zaključaka: Većina BiH poljoprivredno prehrambenih proizvoda ni cjenovno ni kvalitativno nije konkurentna da se nosi na međunarodnom konkurencijom. Na uzorku od 44 vrste poljoprivredno-prehrambenih proizvoda čak njih 40 ili cjenovno ili kvalitativno nisu dovoljno konkurentni. Od navedenih 40 vrsta nekonkurentnih proizvoda njih 18 nisu cjenovno konkurentni, dok ostala 22 proizvoda nisu dovoljno kvalitetni da bi se oduprijeli međunarodnoj konkurenciji. Samo 4 vrste proizvoda su ili cjenovno ili kvalitativno konkurentni. Cjenovno kvalitetni proizvodi su proizvodi peradi, šumski proizvodi te proizvodi skroba, dok su ribe i riblji proizvodi jedini BiH poljoprivredno prehrambeni proizvod koji je kvalitativno konkurentan i koji se može nositi sa međunarodnom konkurencijom. Na osnovu ovih rezultata može se konstatovati da poljoprivredno – prehrambena proizvodnja u BiH još uvijek nije dovoljno konkurentna da se nosi sa pritiscima međunarodne konkurencije u skoro svim kategorijama proizvoda. Ovo se posebno odnosi na proizvode koji su količinski značajno zastupljeni u BiH izvozu odnosno uvozu. Što se tiče veoma malog broja proizvoda gdje BiH ima određene komparativne prednosti cjenovne ili kvalitativne primjetno je da imaju veoma malo učešće u ukupnoj vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH.

Tabela br. 15 Kvalitativna analiza konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u BiH

	UVx	UVm	Qx*	Qm**	Koeficijent ^{15**}
Naziv proizvoda			UKUPNO 2008-2009		
0111	0.9	0.5	40154195.5	1329644620.	0.030
Gajenje žitarica i drugih usjeva i zasada, d.n.			proizvod NIJE cjenovno konkurentan		
0112	1.1	0.8	16292494.2	140998733.2	0.116
Gajenje povrća, cvijeća, ukrasnog bilja i sadnog materijala			proizvod NIJE cjenovno konkurentan		
0113	1.6	1.0	21402096.1	320955492.2	0.067
Gajenje voća i grožđa, koštunjavog voća i biljaka za pravljenje napitaka i začina			proizvod NIJE cjenovno konkurentan		
0121	2601	3.4	8.0	50201318.7	0.000
Uzgoj goveda, proizvodnja mlijeka			proizvod NIJE cjenovno konkurentan		
0122	0.7	3.5	575040.0	2259921.2	0.254
Uzgoj ovaca, koza, konja, magaraca, mula i mazg			proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu		
0123	0.0	2.5	0.0	8079801.4	0.000
Uzgoj svinja			proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu		
0124	2.5	3.6	4486550.0	3483016.0	1.288
Uzgoj peradi			proizvod je cjenovno konkurentan		
0125	22.4	5.0	76312.6	1297438.4	0.059
Uzgoj ostalih životinja			proizvod NIJE cjenovno konkurentan		
0201	0.1	0.2	835053355.2	154909951.5	5.391
Šumarstvo i iskorištavanje šuma			proizvod je cjenovno konkurentan		
0500	4.4	2.6	4421600.6	3009358.1	1.469
Ribolov; uzgoj ribe i pripadajuće uslužne djelatnosti			proizvod je cjenovno konkurentan po kvalitetu		
01 500	0.2	0.7	922461652	2014839651	0.458
POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA U BiH UKUPNO			proizvodi NISU konkurentni po kvalitetu		
1511	2.4	3.4	34016055.7	68764495.8	0.495
Proizvodnja i konzerviranje mesa			the products is NOT competitive in terms of quality		
1512	4.3	2.1	2201663.5	25089866.1	0.088
Proizvodnja i konzerviranje mesa peradi i zečijeg mesa			proizvod NIJE cjenovno konkurentan		
1513	4.4	6.7	16252205.4	22353289.0	0.727
Proizvodnja proizvoda od mesa i mesa peradi			proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu		
1520	7.1	4.0	2466281.2	23889355.3	0.103
Proizvodnja ribljeg mesa i proizvoda od ribljeg mesa			proizvod NIJE cjenovno konkurentan		
1531	4.6	2.2	1471383.4	6807753.3	0.216
Prerada i konzerviranje krompira			proizvod NIJE cjenovno konkurentan		
1532	2.9	1.9	578714.9	9033814.5	0.064
Proizvodnja sokova od voća i povrća			proizvod NIJE cjenovno konkurentan		
1533	2.7	2.3	32934367.4	43234756.8	0.762
Prerada i konzerviranje voća i povrća			proizvod NIJE cjenovno konkurentan		
1541	0.5	0.8	87433422.0	162869838.5	0.537
Proizvodnja sirovih ulja i masti			proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu		
1542	2.0	2.2	38154556.8	70954616.0	0.538
Proizvodnja rafiniranih ulja i masti			proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu		
1543	2.2	2.3	3350742.8	19422007.5	0.173
Proizvodnja margarina i sličnih jestivih masti			proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu		
1551	1.1	2.2	104444642.4	118409282.0	0.882
Proizvodnja mlijeka, mliječnih proizvoda i sira			proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu		
1552	3.2	4.5	528946.8	6822010.8	0.078
Proizvodnja sladoleda i drugih smrznutih smjesa			proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu		
1561	1.6	0.5	7454078.8	330366347.5	0.023
Proizvodnja mlinskih proizvoda			proizvod NIJE cjenovno konkurentan		
1562	0.56	0.65	84421406.4	55834166.7	1.512

*Količine uvoza i izvoza navedene u fizičkim jedinicama **KG**.** Cijene proizvoda navedene su u **KM**.*** Formula za određivanje koeficijenta je **Ox/Om**.

Proizvodnja skroba i proizvoda od skroba		proizvod je cjenovno konkurentan			
1571	1.4	0.9	770875.7	173233058.7	0.004
Proizvodnja gotove hrane za domaće životinje		proizvod NIJE cjenovno konkurentan			
1572	4.0	1.7	666.0	9551524.0	0.00007
Proizvodnja gotove hrane za kućne ljubimce		proizvod NIJE cjenovno konkurentan			
1581	4.0	6.0	320942.9	2874301.0	0.112
Proizvodnja kruha, peciva , tjestenine i kolača		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
1582	3.4	4.0	19261132.9	48273749.9	0.399
Proizvodnja dvopeka i keksa		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
1583	0.65	0.58	30811923.0	362439029.7	0.085
Proizvodnja šećera		proizvod NIJE cjenovno konkurentan			
1584	3.3	6.1	6905146.6	49819935.3	0.139
Proizvodnja kaka, čokolade i konditorskih proizvoda		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
1585	3.2	1.7	1051093.0	13732017.0	0.077
Proizvodnja makarona i rezanaca		proizvod NIJE cjenovno konkurentan			
1586	3.1	9.3	4371956.1	5361433.2	0.815
Proizvodnja kafe i čaja		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
1587	2.1	3.6	4635767.7	23096096.5	0.201
Proizvodnja začina i drugih dodataka hrani		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
1588	1.7	8.5	152746.1	2941815.7	0.052
Proizvodnja homogeniziranih prehrambenih proizvoda		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
1589	2.6	5.7	10788345.3	51913259.3	0.208
Proizvodnja ostalih prehrambenih proizvoda		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
1591	6.2	4.7	1646275.3	8371856.3	0.197
Proizvodnja destiliranih alkoholnih pića		proizvod NIJE cjenovno konkurentan			
1592	5.4	2.1	125330.0	474244.8	0.264
Proizvodnja etil alkohola		proizvod NIJE cjenovno konkurentan			
1593	2.2	3.4	4974368.3	19457733.8	0.256
Proizvodnja vina		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
1594	2.2	4.2	30308.8	235559.7	0.129
Proizvodnja jabukovače i vina od ostalog voća		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
1595	40.0	4.0	1.9	76679.2	0.000024
Proizvodnja ostalih nedestiliranih fermentiranih pića		proizvod NIJE cjenovno konkurentan			
1596	0.7	0.9	8820541.3	284835108.1	0.031
Proizvodnja piva		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
1597	0.0	1.0	0.00	24731654.4	0.0000
Proizvodnja slada		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
1598	0.5	0.8	60035618.7	321962984.4	0.1865
Proizvodnja mineralne vode i osvježavajućih pića		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
1600	9.3	18.4	2681878.1	14862459.4	0.1804
Proizvodnja duhanskih proizvoda		proizvod NIJE konkurentan po kvalitetu			
PREHRAMBENA INDUSTRIJA U BiH UKUPNO	0.7	1.2	1495555037	4396940874	0.3401
		proizvodi NISU konkurentni po kvalitetu			

Izvor: Agencija za Statistiku BiH. „Podaci o vanjskoj trgovini za 2008 i 2009. godinu“.

4. VETERINARSKA I FITOSANITARNA REGULATIVA U BiH

Bosna i Hercegovina je još uvijek u ranoj fazi približavanja *acquis*-u EU u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, sigurnosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike i ribarstva. Pripreme dosta sporo napreduju. Još uvijek je neophodno jačanje državnih kapaciteta u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja. Potrebno je ubrzati pripreme na uspostavljanju struktura za provedbu komponente IPA-e o ruralnom razvoju. I dalje je neophodno jačati kapacitete laboratorija i inspekcija u sektoru sigurnosti hrane, veterinarstva i u fitosanitarnom sektoru.

4.1 VETERINARSKA REGULATIVA U BiH

Problemi u ovoj oblasti povezani su sa nedostacima u izvještavanju i analizi podataka, zastarjela je legislativa koja propisuje mjere kontrole određenih zaraznih bolesti i rad laboratorija, pa je često neprovodiva. Sprovođenje mjera kontrole zaraznih bolesti je otežano, prvenstveno zbog toga što se ne odvajaju dovoljno finansijskih sredstava u entitetskim i kantonalnim budžetima. Informacije o sprovedenim mjerama na lokalnom nivou se ne dostavljaju Veterinarskom uredu, tako da je vrlo teško procjenjivati efikasnost provođenja mjera i donositi odluke i nove mjere za sprječavanje, suzbijanje i kontrolu zaraznih bolesti životinja. Situaciju dodatno usložnjava manjak podataka o stvarnom broju i distribuciji domaćih životinja i nizak nivo kontrole kretanja.

Ured za veterinarstvo BiH (UzV BiH) je u 2009. godini pripremio Plan transpozicije EU legislative u domaće zakonodavstvo iz poglavlja 12 koje se odnosi na veterinarstvo. Njime je detaljno predviđen način i dinamika transpozicije svakog pojedinačnog europskog propisa ili njegovog dijela. Usvojen je Zakon o zaštiti i dobrobiti životinja („Sl. glasnik BiH“, br. 25/09). U toku 2009. godine počele su aktivnosti kontrole bruceloze malih preživara u BiH. Izrađen je i usvojen Operativni program za kontrolu bruceloze malih preživara. Nadzorne implementacijske aktivnosti nad provođenjem Operativnog programa vrši UzV BiH zajedno sa nadležnim entitetskim ministarstvima i Operativnom radnom grupom kao tehničkom podrškom. Sredinom maja 2009. godine započeta je vakcinacija protiv bruceloze i identifikacija malih preživara (ovce i koze) u BiH i do 31.12.2009. godine za 202 veterinarske organizacije koje vrše vakcinaciju i identifikaciju malih preživara, distribuirano je 993.450 doza vakcine sa pratećim kompletima zaštitne opreme. Za 2009. godinu UzV BiH dostavljen je izvještaj o vakcinaciji za 660.455 životinja. Na području cjelokupne BiH radi kontrole efikasnosti vakcine, do 31.12.2009. godine, UzV BiH dostavljen je izvještaj o vađenju krvi kod 19.688 životinja. Provedene su i aktivnosti po projektu ARDP, koji se odnosi na podršku uspostavi funkcionalnog sistema za označavanje domaćih životinja u BiH. Upućen je formalni zahtjev Međunarodnoj organizaciji za zdravlje životinja (OIE) čime je započeta procedura za dobijanje statusa BiH u pogledu BSE-a i u toku je prikupljanje neophodnih podataka kako bi se procedura provela. U pogledu zakonodavstva, UzV BiH priprema Pravilnik kojim se utvrđuju mjere za sprječavanje, kontrolu i iskorjenjivanje BSE. Ovaj Pravilnik je u završnoj fazi rasprave kod nadležnih organa i očekuje se da bude donesen do kraja marta (999/2001/EC).

UzV je preko IPA 2009 kandidirao nastavak projekata iskorjenjivanja bolesti bjesnila i svinjske kuge i nabavku laboratorijske opreme za analizu rezidua veterinarskih lijekova i pesticida u proizvodima životinjskog porijekla, a sa IPA 2010 nastavak aktivnosti iskorjenjivanja bjesnila u populaciji divljih životinja provođenjem oralne vakcinacije protiv ove bolesti. Pored navedenih aktivnosti, u 2009. godini u saradnji sa Delegacijom EU u BiH, pripremljena je tenderska dokumentacija za nabavku vakcina protiv bjesnila i klasične kuge svinja u cilju priprema za započinjanje implementacije IPA 2008.

Pokrenute su procedure potpisivanja Sporazuma o veterinarskoj saradnji sa nadležnim organima Srbije, Crne Gore, Makedonije i Albanije.

4.2 FITOSANITARNA REGULATIVA U BiH

Važeća legislativa iz oblasti hrane i hrane za životinje u Bosni i Hercegovini zasnovana je na preuzetim propisima iz bivše SFRJ. Činjenica da dio tih propisa datira iz sedamdesetih godina i da nisu svojim izmjenama pratili nova saznanja i promjene koje su nastupile, dovoljno govori o potrebi njihovog revidiranja. Legislativa Bosne i Hercegovine, čija je izrada planirana, mora unijeti i odrednice obvezujućih propisa međunarodnih organizacija i institucija (sporazume, standarde, pravila i preporuke) s ciljem uklanjanja prepreka ka slobodnom protoku ljudi, roba, usluga i kapitala na i kroz svojoj teritoriji otvarajući se svjetskom tržištu.

Pravilnik o postupku sa zalihama sredstava za zaštitu bilja kojima je prestala da važi registracija proslijeđen je na mišljenje entitetskim nadležnim institucijama.

Ipak kad se sve aktivnosti uzmu u obzir postignut je ograničen napredak u oblasti veterinarske i fitosanitarne politike. Tokom 2009. godine usvojen je Zakon o zaštiti i dobrobiti životinja, ali državni Zakon o veterinarstvu još nije revidiran, što ugrožava dalje usklađivanje sa *acquis*-em. Usvojeno je provedbeno zakonodavstvo o najvećem dozvoljenom nivou rezidua u prehrambenim proizvodima životinjskog porijekla i mjere za kontrolu bruceloze, zajedno sa određenim brojem podzakonskih akata u oblasti dobrobiti životinja i kontrole životinjskih bolesti. Usvojeno je provedbeno zakonodavstvo za sprečavanje širenja štetnih organizama. Takođe je usvojeno provedbeno zakonodavstvo o mineralnim đubrivima i pravilnik o prodaji sjemena, čime je Uprava za zaštitu zdravlja bilja dobila veće nadležnosti. Podjela nadležnosti između državnih i entitetskih uprava u oblasti sigurnosti hrane i veterinarskih i fitosanitarnih politika negativno se odražava na BiH vanjsko trgovinski balans u kategoriji poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.¹⁶

UZZB BiH je u saradnji sa nadležnim organima entiteta i BD BiH donijela pravilnike usklađene sa Direktivama EU koji omogućavaju početak implementacije Zakona o zaštiti zdravlja bilja. Pravilnicima se regulira monitoring krompira na pet štetnih organizama čime je zadovoljen zakonodavni okvir za provedbu monitoringa krompira:

- Pravilnik o listama štetnih organizama, listama bilja i biljnih proizvoda i reguliranih,
- Pravilnik o provođenju systemske kontrole i preduzimanju mjera u cilju sprječavanja unošenja, širenja i kontrole smeđe truleži krompira i bakterijskog uvenuća na krompiru i paradajzu prouzrokovanih bakterijom *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi *et al.*
- Pravilnik o provođenju systemske kontrole i preduzimanju mjera u cilju sprječavanja unošenja, širenja i kontrole prstenaste truleži krtole krompira koju uzrokuje bakterija *Clavibacter michiganensis* (Smith) Davis *et al. ssp. sepedonicus* (Spieckermann et Kotthoff) Davis *et al.*
- Pravilnik o mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i kontrole krompirove cistolike nematode (*Globodera rostochiensis* Woll.), i (*Globodera pallida* Stone) u
- Pravilnik o mjerama za sprječavanje unošenja i širenja *Synchytrium endobioticum* (Schilb.) Perc uzročnika bolesti raka krumpira u BiH.

U cilju implementacije Zakona o mineralnim đubrivima pripremljen je:

- Pravilnik o uslovima za stavljanje u promet, kvaliteti i kontroli kvaliteta mineralnih đubriva, te skladištenju i rukovanju mineralnim đubrivima („Sl. glasnik BiH“, br. 90/09) usklađen sa Uredbom 2003/2003.

U cilju implementacije Zakona o fitofarmaceutskim sredstvima pripremljeni su:

- Pravilnik o postupku sa zalihama sredstava za zaštitu bilja kojima je prestala važiti registracija („Sl. glasnik BiH“, br. 58/09),
- Odluka o zabrani registracije, uvoza i prometa aktivnih supstanci i fitofarmaceutskih sredstava koja sadrže aktivne supstance čiji je promet odnosno upotreba u EU zabranjen („Sl. glasnik BiH“,

¹⁶ Evropska komisija, „Izveštaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2009. “.

br. 47/09) - Odluke Komisije 2008/934/EC; 2008/771/EC; 2008/296/EC; 2007/442/EC i 2008/941/EC; Direktive Komisije 2006/132/EC i 2006/134/EC.

Ovim propisima i sa Odlukom donesenom 2008. godine regulirano je da sredstva za zaštitu bilja koje sadrže aktivne supstance zabranjene u EU ne mogu se uvoziti ni u BiH.

U cilju implementacije Zakona o sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednih biljaka BiH pripremljeni su nacrti:

1. Nacionalne sortne liste,
2. Pravilnika za stavljanje u promet sjemena i sadnog materijala poljoprivrednog bilja,
3. Pravilnika o proizvodnji i stručnom nadzoru sjemenskih usjeva poljoprivrednog bilja kojima se uspostavljaju uslovi i zahtjevi stavljanja u promet u pogledu kvaliteta,
4. Pravilnika o upisu u registre laboratorija, dobavljača i uzorkovača sjemena i sadnog materijala,
5. Pravilnika o metodama uzorkovanja i ispitivanja sjemena i sadnog materija.

Zakon o zaštiti novih sorti bilja u BiH je u parlamentarnoj proceduri. Nakon njegovog objavljivanja stvara se mogućnost za članstvo u UPOV-u. Članstvo u UPOV-u je jedan od uslova prijema u WTO.

U okviru projekta „Integrirano upravljanje granicom“ potpisan je Sporazum za uspostavu Centra za analizu rizika. UzZZB BiH je aktivno učestvovala u izradi Sporazuma. Za fitosanitarnu oblast lokalni centar za analizu rizika je uspostavljen u UzZZB BiH. Za dobro funkcioniranje ovog centra potrebna je dobra saradnja sa entitetskim inspektoratima i inspektoratom BD BiH.

Potpisan je Sporazum o međusobnoj saradnji između institucija uključenih u proces integriranog upravljanja državnom granicom BiH-potpisnici ovog Sporazuma u fitosanitarnom sektoru su pored UzZZB BiH i Inspektorati entiteta i Inspektorat BD BiH. Uspostavljen je i međuagencijski organ za provedbu ovog Sporazuma.

Parafiran je Sporazum sa Crnom Gorom o graničnim prijelazima, a u okviru ovog Sporazuma i o graničnim prijelazima gdje je organiziran fitosanitarni nadzor.

UzZZB BiH je u saradnji sa Projektom USAID FARMA pokrenula aktivnosti na edukaciji proizvođača krompira. Edukaciju provode domaći stručnjaci iz fitosanitarne oblasti. Cilj edukacije je upoznavanje proizvođača sjemenskog i merkantilnog krompira sa karantinskim štetnim organizmima i najava provođenja istraživanja o prisustvu i sistemskoj kontroli koja će uslijediti nakon usvajanja Programa monitoringa. Nakon ove obuke uslijediti će obuka inspektora koji će učestvovati u implementaciji Programa monitoringa.

Prioriteti u sektora poljoprivrede? u 2010. godini

U skladu sa prioritetima i započetim aktivnostima u 2009. godini, prioriteti u sektoru u 2010. godini:

1. Implementacija Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH;
2. Ispunjavanje obaveza i prioriteta Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i Evropskog partnerstva;
3. Usklađivanje zakonodavstva i donošenja podzakonskih akata iz oblasti veterinarstva, sigurnosti hrane i zaštite zdravlja bilja;
4. Preuzimanje acquis-a u skladu sa planom za preuzimanje acquis-a;
5. Jačanje kapaciteta u državnim i entitetskim institucijama i koordinacija aktivnosti;
6. Jačanje institucionalnih i upravnih kapaciteta i jačanje saradnje između relevantnih institucija bitnih za međunarodnu trgovinu.

4.3 SUBVENCije U POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENOM SEKTORU U BiH

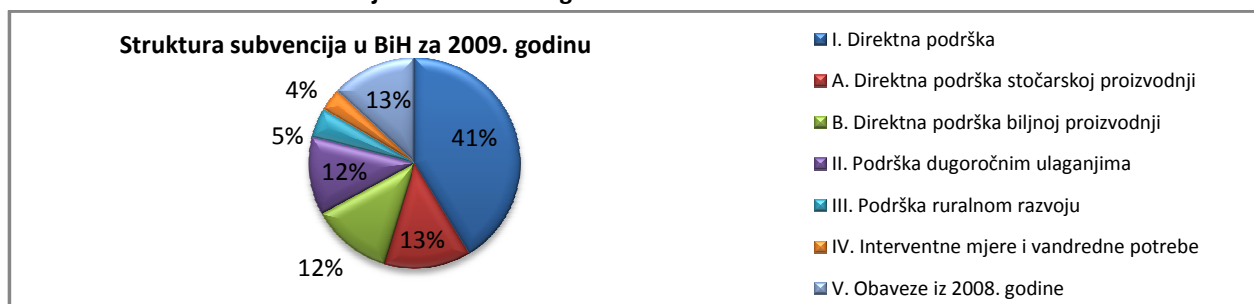
Izdavanja za razvoj poljoprivrede u BiH, iako rastu iz godine u godinu, još uvijek su skromna i nedovoljna za ostvarivanje značajnijih bilo proizvodnih bilo strukturalnih promjena u sektoru. Ukupna izdavanja za podsticaj poljoprivrednoj proizvodnji na nivou BiH kretala su se od 70 miliona KM u 2006. godini, do 131,5 miliona KM u 2009. godini. Prema posljednjim raspoloživim podacima iz entitetskih budžeta za 2010. godinu, predviđeni podsticaji za poljoprivredu iznosili su oko 135 miliona KM što predstavlja povećanje od 3% u odnosu na prethodnu godinu.

Treba naglasiti da se o razvoju poljoprivrednog sektora više pažnje poklanja u Republici Srpskoj što se vidi kako po ukupnim izdvajanjima, tako i po učešću u ukupnom budžetu. Kada se govori o dijelu Federacije BiH treba reći da su, nakon ratnih zbivanja, novčane potpore u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji uvedene 1997. godine i do 2002. godine podržavane su dvije proizvodnje – svježe mlijeko i sirovi duhan. Od 2002. godine lista proizvoda se konstantno proširivala, i prema posljednjim raspoloživim podacima iz 2009. godine, 38 grana biljne i animalne proizvodnje subvencionirane su iz budžeta FBiH. Analizirajući predviđeni budžet za razvoj poljoprivrede u 2009. godinu Federacija BiH ukupna predviđena sredstva za poticaj poljoprivredi iznosila su 52,5 miliona KM. Pored sredstava Federalnoga budžeta, poticanje poljoprivredne proizvodnje sa značajnim iznosima obavljaju kantoni, te manjim dijelom i neke općine. Ukupan iznos tako izdvojenih sredstava u 2009. godini bio je oko 29 miliona KM, što daje zbirni obim podrški od oko 79 miliona KM na razini Federacije BiH. Najveći dio 75% ovih sredstava onosi se na direktnu podršku proizvodnjama dok su ostala izdavanja namijenjena za primjenu strukturalnih mjera i mjera ruralnog razvoja. Ono što treba naglasiti za ovaj BiH entitet jeste da je u određenoj mjeri bio prisutan paralelizam u potporama u poljoprivrednoj proizvodnji. Tako je u razdoblju od 2002. do 2004. godine iz proračuna kantona izdvojeno oko 40 miliona KM, pri čemu se u nekim od njih dva puta podsticalo mlijeko, duhan, rasplodne junice i drugo. Od 2007. godine po prvi put se u ovom entitetu uvode potpore za ruralni razvoj koji imaju za cilj sveobuhvatni ekonomski, socijalni i kulturni napredak stanovništva ruralnih područja uz uvažavanje principa održivog razvoja, tako je u 2009. godini 12,5 % od ukupnih sredstava za poljoprivredu predviđeno za ruralni razvoj.

U Republici Srpskoj ukupna budžetska sredstva koja su namijenjena za poticaj poljoprivrednoj proizvodnji u 2009. godini iznosila su 82 miliona KM što predstavlja 6% ukupnih izvornih prihoda budžeta RS. Najveći dio poljoprivrednog budžeta odlazi na mjere podrške proizvodnjama oko 42,3%, ali značajan dio predviđen je i za strukturalne mjere 32%, i za mjere ruralnog razvoja 10,1%.¹⁷

Iz prikazanog je evidentno da BiH nema koherentnu politiku poljoprivrednih stimulacija i svaki entitet, kao i BD BiH ima svoju politiku poljoprivrednih podsticaja koja se razlikuje po iznosu, namjeni i kriterijima raspodjele. Za svaku budžetsku godinu se donosi poseban propis na osnovu koga se određuje proizvodnja koja će biti stimulirana, uvjeti pod kojima se ostvaruje pravo na stimulaciju, iznosi sredstava za svaku poljoprivrednu proizvodnju, kao i ukupan iznos za podršku primarne poljoprivredne proizvodnje. Tako se ukupna budžetska izdavanja na nivou BiH kreću od 1- 1,5% što je veoma malo u poređenju sa zemljama EU. Poticaji za poljoprivredno-prehrambeni sektor čine oko 40% ukupnog budžeta EU¹⁸

Grafikon br.9. Struktura subvencija u BiH za 2009. godinu

Izvor: Izvještaj iz oblasti poljoprivrede za Bosnu i Hercegovinu za 2009.godinu

¹⁷ Izvor, Budžeti BiH, FBiH i RS za 2009.

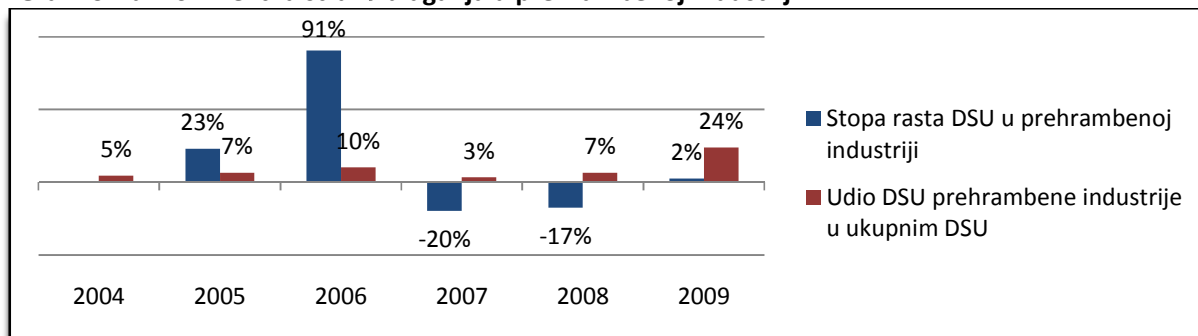
¹⁸ Ratko Karolić, Agroeconomika, "Poljoprivredne subvencije u EU", 03.10.2010

U cilju harmonizacije podsticaja u BiH Sektor za poljoprivredu, ishranu, šumarstvo i ruralni razvoj MVTEO BiH, u saradnji sa entitetskim ministarstvima poljoprivrede i Odjelom za poljoprivredu BD BiH i uz tehničku podršku projekta EU, izradio je dokument „**Prijedlog okvira za postepeno usklađivanje mjera podrške u poljoprivredi i ruralnom razvoju BiH (2008-2010)**“. Ovaj dokument daje preporuke za postepeno prilagođavanje i harmonizaciju mjera podrške sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja, kako unutar BiH tako i sa sličnim mjerama koje se koriste u EU. Osnovni cilj harmonizacije podsticaja je razvijanje sistema podrški u poljoprivredi BiH koji je u skladu sa sistemom direktnih plaćanja u EU, što omogućava BiH da ima koristi od EU budžeta namijenjenih poljoprivrednim proizvođačima. Ovaj sistem će biti u potpunosti usaglašen sa zahtjevima CAP-a i WTO.

4.4 DIREKTRA STRANA ULAGANJA U POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENOM SEKTORU U BiH

Direktna strana ulaganja predstavljaju jedan od ključnih generatora ukupnog ekonomskog razvoja u tranzicijskim zemljama. Isto ovo važi i za Bosnu i Hercegovinu koja u posljednjih nekoliko godina bilježi osjetan rast direktnih stranih ulaganja. Međutim nivo i struktura direktnih stranih investicija još uvijek nije dovoljan u poređenju sa vodećim zemljama u regionu (Hrvatska, Srbija, Crna Gora)¹⁹. Ovdje posebno treba imati u vidu proces privatizacije koji se u BiH još uvijek dosta sporo odvija. Razlozi za to su prevelika zaduženost preduzeća, nerješeni vlasnički odnosi, nerješeni sudski sporovi i mnogi drugi tako da u konačnici većina ovih preduzeća nije dovoljno atraktivna da bi privukla inostrani kapital. Prema posljednjim raspoloživim podacima Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH zaključno sa 2009. godinom ukupna direktna strana ulaganja u BiH iznosila su 7,5 milijardi KM. Najveći dio direktnih stranih ulaganja zabilježen je u proizvodnji 3,5 milijardi KM ili 47%, saobraćaju 1,5 milijardi ili 20,5% te u bankarskom sektoru oko 900 miliona ili 12%.²⁰ Ukupna direktna strana ulaganja u prerađivačku industriju iznosila su oko 2,5 milijardi KM od kojih 700 miliona uloženo u prehrambenu industriju u BiH što pretstavlja oko 9% ukupnih stranih ulaganja u BiH.²¹ Iako na osnovu raspoloživih podataka nije moguće precizno odrediti tokove stranih ulaganja evidentno je da je većina ostvarena u sektoru prerade hrane i pića, dok su ulaganja u primarnu proizvodnju hrane skoro pa neznatna. Posmatraju li se direktna strana ulaganja u prerađivačku industriju u BiH, ulaganja ostvarena prehrambena industriju imaju skoro pa podjednako učešće kao i ulaganja u metalnoj industriji u BiH. Međutim vanjsko-trgovinske performanse se bitno razlikuju i nesumnjivo su u korist metalne industrije u BiH. Tako metalna industrija u ukupnom BiH izvozu učestvuje sa preko 20%, ima prosječne godišnje stope rasta od preko 10% te ostvaruje suficit, dok je učešće prehrambene industrije u BiH izvozu ispod 10%, ima manje stope rasta i značajno učestvuje u proširenju BiH trgovinskog deficita. Na osnovu gore navedenih opštih pokazatelja o vanjsko-trgovinskim performansama BiH poljoprivredno-prehrambenog sektora i ovih uporednih podataka može se konstatovati da nivo direktnih stranih ulaganja i učinkovitost ostvarenih investicija još uvijek nisu na zadovoljavajućem nivou.

Grafikon br.10 Direktna strana ulaganja u prehrambenoj industriji BiH

Izvor: Centralna Banka Bosne i Hercegovine, "Statistika Tokova direktnih stranih ulaganja u BiH".

¹⁹ Aleksandar Kostadinov, „FDI performace index of Western Balkans countries“, s.1-7.

²⁰ Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, „Informacija o direktnim stranim ulaganjima u BiH od 01.05. 1994 do 31.12.2009. godine“. st.2.

²¹ Centralna Banka Bosne i Hercegovine, "Statistika Tokova direktnih stranih ulaganja u BiH".

Preporuke

Loše stanje u oblasti poljoprivrede u BiH, ograničen napredak koji je ostvaren u razvoju ovog sektora u posljednjih nekoliko godina, kao i potreba harmonizacije zakonodavstva i prakse sa EU, ukazuju na činjenicu da rješavanje poljoprivredne problematike u BiH će zahtijevati, prije svega, jedinstven i koordiniran pristup izgradnji efikasnog institucionalno-pravnog okvira. Neophodno je da proces izgradnje navedenog okvira od strane institucija vlasti bude usmjeren na podršku domaćoj poljoprivrednoj proizvodnji u cilju plasiranja kvalitetnih i konkurentnih vlastitih proizvoda, na prioritiziranje pitanja ruralnog razvoja, te realizaciji svih reformskih aktivnosti Evropskog partnerstva i Privremenog sporazuma iz oblasti poljoprivrede. U tom pogledu, predlažu se sljedeće prioritetne mjere:

Preporuka 1: U potpunosti implementirati Zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 50/08).

Ovaj Zakon na sveobuhvatan način definiše sektor poljoprivrede i aktivnosti koje treba poduzeti da bi se uspostavila jedinstvena poljoprivredna politika na nivou BiH. Iako član 7 Zakona, obavezuje MVTEO (u saradnji sa entitetskim i Brčko distrikt ministarstvima) na izradu politika, efektivnu usklađenost i koordinaciju strategija u BiH i akcionih planova za sektor poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja, to nije slučaj. Pored toga, MVTEO treba da donosi strategije kojima se osigurava precizno utvrđivanje širih i posebnih ciljeva sektora, na nivou BiH. Takav pristup bi u mnogome doprinijeo ujednačenom razvoju sektora, a što je ključni faktor za uspjeh na međunarodnom i domaćem tržištu.

Preporuka 2: Uskladiti zakonodavstva i donijeti podzakonske akte posebno u oblastima veterinarstva, sigurnosti hrane i zaštite zdravlja bilja, te jačati institucije odgovorne za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj.

Imajući u vidu da značajan broj zakonske i finansijske nadležnosti se nalazi na entitetskom nivou, a da se međunarodne obaveze i EU fondovi implementiraju preko državnog nivoa, MVTEO mora preuzeti značajniju ulogu u koordinaciji između državnog nivoa i entiteta u procesu približavanja *acquis-u* u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja. Značajan dio zakonodavstva postoji, ali se ne sprovodi, dijelom zbog nedostatka podzakonskih akata, a dijelom zbog nepostojanja kapaciteta institucija koje su zadužene za određene zadatke koje zakoni propisuju.

Preporuka 3: Uskladiti podsticaje i sistem podrški u poljoprivredi BiH, te usmjeriti podrške na registrovana poljoprivredna gazdinstva.

Podsticaji i podrške u poljoprivredi moraju biti harmonizovani na nivou cijele države, kako se ne bi stvarala nejednaka situacija među poljoprivrednicima, a samim tim i nelojalna konkurencija unutar BiH koja bi spriječavala razvoj sektora zasnovan na postojećim resursima. Činjenica je da je lepeza subvencija i mjera podrške u BiH jako široka i neujednačena, te da se ograničena raspoloživa sredstva ne koriste na sistemski način, pa izostaju i značajniji rezultati. Bitno je značajnije podsticati usvajanje standarda kvaliteta, jačanje konkurentnosti proizvođača i bolje korišćenje i zaštitu raspoloživih resursa. Kako bi se potstaklo što brži prelazak iz neformalnog u zakonom propisani način funkcionisanja gazdinstava, uslov za dobijanje subvencija treba biti da je gazdinstvo registrovano.

Preporuka 4: U potpunosti uspostaviti Poljoprivredni tržišni informacijski servis BiH, i dalje jačati kapacitete na državnom nivou za prikupljanje statističkih podataka i analizu politika u oblasti poljoprivrede.

Jedan od najvećih problema sa kojima se suočavaju poljoprivredni proizvođači u BiH, kao i nadležne institucije sektora poljoprivrede jeste nedostatak informacija o poljoprivrednom tržištu, uvozu/izvozu, i tržišnim cijenama na različitim nivoima u poljoprivredno-prehrambenom lancu. Takođe, poljoprivredni tržišni informacijski servis BiH, kao dio integrisanog poljoprivrednog informacionog sistema, koji treba da uključuje i Registar poljoprivrednih gazdinstava (RG), Registar klijenata (RK), Registar identifikovanja životinja, Sistem identifikovanja zemljišnih parcela (LPIS), treba služiti nadležnim institucijama da nadziru razvoj i trendove u sektoru kako bi se donosile odgovarajuće odluke, podsticalo tržište, i usvojile efikasne politike. U tom smislu, neophodno je adekvatno kadrovski popuniti institucije koje će vršiti prikupljanje statističkih podataka i analizu politika, te kako razvoj ovih sistema zahtijeva dosta vremena, neophodno je da BiH što ranije počne sa uspostavom registara na državnom nivou, kako bi se osigurala buduća podrška i koordinacija sektora poljoprivrede.

Preporuka 5: Uključiti predstavnike civilnog društva, posebice stručnjake i predstavnike udruženja poljoprivrednika u BiH, u procese kreiranja javnih politika u oblasti poljoprivrede

Predstavnici civilnog društva, posebice stručnjaci i predstavnici udruženja poljoprivrednika u BiH, često imaju bolji pristup informacijama na terenu od institucija vlasti, te zbog svoje stalne lokalne prisutnosti, imaju bolji uvid u stvarno stanje u proizvodnji i probleme u sektoru. Ovaj participativni način rada treba primjenjivati na svim nivoima vlasti kako bi se proces kreiranja javnih politika rezultirao usvajanjem najefikasnijih rješenja u sektoru poljoprivrede.

Literatura:

- Agencija za Statistiku Bosne i Hercegovine, „ Tematski bilten –Nacionalni računi 2009“.
- Agencija za Statistiku Bosne i Hercegovine, „ Tematski bilten-Anketa o radnoj snazi “ ,august 2009.
- Agencija za Statistiku Bosne i Hercegovine, „ Saopštenje- Zaposlenost po djelatnostima u julu 2010“, juli 2010.
- Agencija za Statistiku Bosne i Hercegovine, „ Podaci o vanjskoj trgovinu 2008-2009“.
- Agencija za Statistiku Bosne i Hercegovine, „ Godišnje istraživanje industrije u BiH-PRODCOM 2004-2008“.
- Budžeti BiH,FBiH i RS za 2009.
- Centralna Banka Bosne i Hercegovine,“Statistika Tokova direktnih stranih ulaganja u BiH“.
- Direkcija za ekonomsko planiranje Vijeća ministara BiH, „ Makroekonomske projekcije 2009-2013“
- European Commission, „Study of the Agroculture in Five Applicant Countries“.
- Evropska komisija, „Izveštaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2009. “.
- GTZ., „Studija o razvoju prehrambene industrije u Bosni i Hercegovini“ , oktobar 2001.
- Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, „Proizvodno-potrošne i vanjskotrgovinske bilanse za 2009. godinu“.
- Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, „Izveštaj iz oblasti poljoprivrede za Bosnu i Hercegovini“.
- Uprava za indirektno oporezivanja, „ Podaci o vanjskoj trgovini BiH“
- Aleksandar Kostadinov, „FDI performace index of Western Balkans countries“.
- Marko Ivanković, „ Ekonomska i društvena uloga poljoprivrede u FBiH“ 2005.
- Ratko Karolić, Agroekonomika,“Poljoprivredne subvencije u EU“, 03.10.2010
- Sabahudin Bajramović, Dragana Ognjenović, Aleksandra Nikolić,“Izazovi poljoprivredno-prehrambenog sektora u Bosni i Hercegovini u procesu približavanja EU“.
- Stanistav Zekić, Milivoj Gajić, Koviljko Lovre, „Partial productivity of agriculture in the Western Balkan Countries – implication for competitiveness for the rural economy“, decembar 2009
- Štefan Bojanec, „Agroculture in Post-War Bosnia and Herzegovina: social buffer vs. development“.